

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก
ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society

๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๓

พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปัณณาสกั

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)
พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๓
พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ และ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่ และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๓ ซึ่งเป็น มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ถือเป็นคัมภีร์ที่ ๒ ในจำนวน ๓ คัมภีร์แห่งมัชฌิมนิกาย ประกอบด้วย มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, และมัชฌิมนิกาย อุपरปัณณาสก์

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์แบ่งออกเป็น ๕ วรรค แต่ละวรรคประกอบด้วย ๑๐ สูตร รวมทั้งหมด ๕๐ สูตร ดังนี้ ๑) **คหปติวรรค** ประกอบด้วย ๑. กันทกรสูตร ๒. อัญญนาครสูตร ๓. เสขปฏิปทาสูตร ๔. โปตลียสูตร ๕. ชีวกสูตร ๖. อุปาลิวาตสูตร ๗. กุกกุรวตติสูตร ๘. อภยราชกุมารสูตร ๙. พหุเวทนิยสูตร และ ๑๐. อปัลณกสูตร ๒) **ภิกขุวรรค** ประกอบด้วย ๑. จุฬราหุลโรวาทสูตร ๒. มหาราหุลโรวาทสูตร ๓. จุฬมาลुकยสูตร ๔. มหามาลुकยสูตร ๕. ภัททาลิสูตร ๖. ลมฺภิกโกปมสูตร ๗. จาตุมสูตร ๘. นพกปานสูตร ๙. โคทิสถานิสูตร และ ๑๐. กิฎาสิริสูตร ๓) **ปริพพาชกวรรค** ประกอบด้วย ๑. จุฬวัจจนโคตตสูตร ๒. อัคคิวัจจนโคตตสูตร ๓. มหาวัจจนโคตตสูตร ๔. ทีฆนขสูตร ๕. มาคัณทยสูตร ๖. สันทกสูตร ๗. มหาสุกกุทายิสูตร ๘. สมณมฺณชิกสูตร ๙. จุฬสุกกุทายิสูตร และ ๑๐. เวณสสูตร ๔) **ราชวรรค** ประกอบด้วย ๑. ฆฏิการสูตร ๒. รัฏฐปาลสูตร ๓. มฆเทวสูตร ๔. มจรสูตร ๕. โพธิราชกุมารสูตร ๖. อังคุลิมาลสูตร ๗. ปิยชาติกสูตร ๘. พาหิติกสูตร ๙. ธัมมเจติยสูตร และ ๑๐. กัณณกัถลสูตร ๕) **พราหมณวรรค** ประกอบด้วย ๑. พรหมายสูตร ๒. เสลสูตร ๓. อัสนสลายนสูตร ๔. โฆฏมุขสูตร ๕. จังกีสูตร ๖. เอสุการิสูตร ๗. ธนัญชานสูตร ๘. วาเสฏฐสูตร ๙. สุภสูตร และ ๑๐. สังคารวสูตร

การแบ่งหมวดหมู่นี้ทำให้การศึกษาพระสูตรในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ง่ายขึ้นสำหรับผู้สนใจในพระพุทธศาสนาและต้องการศึกษาอย่างลึกซึ้ง

ในการจัดทำแปลพระไตรปิฎกฉบับบาลี อักษรไทยและอักษรโรมัน ได้จัดทำออกเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จากพระไตรปิฎก ทุกคำศัพท์นั้น เกิดจากความร่วมมือในการแปลจากบุคลากรทางพุทธศาสนา จาก ๓ กลุ่มสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาประเทศศรีลังกา และมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมุ่งหวังว่าความเข้าใจในความหมายของภาษาที่พระผู้มีพระภาค ทรงใช้ในการเทศนาสั่งสอน จึงเป็นส่วนใช้พระพุทธศาสนายั่งยืน และถาวรอยู่ตลอดไป

ในคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจในคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลคำต่อคำ ให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชน และผู้สนใจศึกษาความหมายของบาลีอันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน ให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือ จึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทจะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบ ต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

สารบัญ

บทที่		หน้า
๑	คหบดีวรรค หมวดว่าด้วยคหบดี	๕
๒	ภิกขุวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุ	๑๑
๓	ปริพาชกวรรค หมวดว่าด้วยปริพาชก	๑๗
๔	ราชวรรค หมวดว่าด้วยพระราชา	๒๖
๕	พราหมณ์วรรค หมวดว่าด้วยพราหมณ์	๓๐

บทที่ ๑

คหปติวรรค หมวดว่าด้วยคหบดี

คหปติวรรค หรือ หมวดว่าด้วยคหบดี เป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์พระไตรปิฎกที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระสูตรที่สำคัญหลายสูตร โดยมีทั้งหมด ๑๐ สูตร ซึ่งแต่ละสูตรมีสาระสำคัญที่แตกต่างกันไป วรรคนี้มีชื่อเรียกตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๒, ๔, ๖ และ ๑๐ โดยในที่นี้จะกล่าวถึงพระสูตรที่ ๑ กัณทรกสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม

กัณทรกสูตร: พระสูตรว่าด้วยปริพาชกชื่อกัณทรกะ

กัณทรกสูตรเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาว่าด้วยปริพาชกชื่อกัณทรกะ ชื่อของพระสูตรนี้ตั้งตามชื่อของบุคคลที่ปรากฏในเรื่อง พระสูตรนี้ถูกแสดงโดยพระผู้มีพระภาคขณะประทับอยู่ใกล้สระโบกขรณีชื่อคัคครา ในเขตกรุงจัมปาเมืองหลวงของแคว้นอังคะ โดยทรงปรารภถึงกัณทรกปริพาชกที่คาดเดาพระสัพพัญญุตญาณทั้งที่ตนไม่มีญาณที่สามารถกำหนดอดีต อนาคต และปัจจุบัน

รูปแบบและใจความสำคัญของกัณทรกสูตร

กัณทรกสูตรแบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นการสนทนาแบบแสดงความคิดเห็น และตอนที่ ๒ เป็นบรรยายโวหารแบบถามเอง-ตอบเอง โดยเนื้อหาสำคัญแบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑

ในตอนแรกของพระสูตร เป็นการสนทนายระหว่างกัณทรกปริพาชกและนายเปสสะกับพระผู้มีพระภาค กัณทรกปริพาชกได้ยกย่องพระผู้มีพระภาคว่า ทรงสามารถแนะนำภิกษุสงฆ์ให้ปฏิบัติชอบได้เหมือนพระผู้มีพระภาคในอดีตและอนาคต แต่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ากัณทรกปริพาชกไม่มีสัพพัญญุตญาณ จึงตรัสถึงเหตุที่ทำให้ภิกษุสงฆ์สงบ และทรงอธิบายบุคคล ๔ ประเภท ได้แก่ บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลผู้ทำตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน และบุคคลผู้ไม่ทำตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน

ตอนที่ ๒

ในตอนที่สอง พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายบุคคล ๔ ประเภทให้ภิกษุทั้งหลายฟังโดยละเอียด โดยเน้นถึงประเภทที่ ๔ ที่เป็นพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้แล้วประกาศธรรมให้ผู้อื่นฟัง

ข้อสังเกตในกัณทรกสูตร

ในกัณทรกสูตรมีข้อสังเกตที่น่าสนใจหลายประการ เช่น กัณทรกปริพาชกเป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนาที่ไม่ได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่กล่าวยกย่องพระผู้มีพระภาคเพราะเห็นภิกษุสงฆ์นั่งนิ่งสงบ และเนื้อหาที่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบกัณทรกปริพาชก รวมถึงการแสดงธรรมที่มีผลให้เกิดความเลื่อมใสในพระสงฆ์และได้รับแนวทางใหม่ในการปฏิบัติธรรม

บทหานี้ได้กล่าวถึงกัณทรกสูตรซึ่งเป็นหนึ่งในพระสูตรที่สำคัญของคหปติวรรค และมีเนื้อหาที่สามารถนำไปศึกษาและปฏิบัติได้อย่างมีคุณค่า

ตัวอย่าง คหปติวรรค หมวดว่าด้วยคหบดี ๑. กัณฑ์กรสูตร ว่าด้วยปริพาชกชื่อกัณฑ์

๑. บาลี

๑. เอว เม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหริติ คคฺคราย โปกฺขรณียา ตีเร มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ.
อถ โข เปสฺสโส จ หตฺถาโรหปฺตโต กนฺทรโก จ ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา เปสฺสโส หตฺถา
โรหปฺตโต ภควนฺตํ อภิเวทฺเตวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ. กนฺทรโก ปน ปริพฺพาชโก ภควตา สทฺธิ สมมฺโทธิ. สมมฺโทธินํยํ กถํ
สารณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสฺสิ. เอกมนฺตํ ฐิตฺว โข กนฺทรโก ปริพฺพาชโก ตฺถนฺทิจฺจํ ตฺถนฺทิจฺจํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุ
วิโลเกตฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ “อจฺฉริยํ โภ โกตมํ อพฺภุตํ โภ โกตมํ ยาวณจฺจิทํ โภตา โกตเมน สมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ
ปฏฺธิปาติโต. เยปิ เต โภ โกตมํ อเหสฺสุ อตฺติตมทฺธานํ อรหฺนโต สมมาสมฺพุทฺธา เตปิ ภควนฺโต เอตปรมฺเวยว สมมา
ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺธิปาเทสฺสุ เสยฺยถาปิ เอตฺรหิ โภตา โกตเมน สมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏฺธิปาติโต. เยปิ เต โภ โกตมํ ภวิสฺสนฺติ
อนาคตมทฺธานํ อรหฺนโต สมมาสมฺพุทฺธา เตปิ ภควนฺโต เอตปรมฺเวยว สมมา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺธิปาเทสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ
เอตฺรหิ โภตา โกตเมน สมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏฺธิปาติโต”ติ.

๒. “เอวเมตํ กนฺทรก เอวเมตํ กนฺทรก. เยปิ เต กนฺทรก อเหสฺสุ อตฺติตมทฺธานํ อรหฺนโต สมมาสม
พุทฺธา เตปิ ภควนฺโต เอตปรมฺเวยว สมมา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺธิปาเทสฺสุ เสยฺยถาปิ เอตฺรหิ มยา สมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏฺธิปาติ
โต. เยปิ เต กนฺทรก ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนโต สมมาสมฺพุทฺธา เตปิ ภควนฺโต เอตปรมฺเวยว สมมา
ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺธิปาเทสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ เอตฺรหิ มยา สมมา ภิกฺขุสงฺฆเณ ปฏฺธิปาติโต. “สนฺติ หิ กนฺทรก ภิกฺขุ อิมสฺมึ
ภิกฺขุสงฺฆเณ อรหฺนโต ชีณาสวา วุสฺสิตฺวานโต กตกรณียา โอหิตถาราย อนุปฺปตฺตสทฺตถา ปริกฺชีณภวสฺสียชนา สม
มทฺถญฺญา วิมุตฺตา. สนฺติ หิ กนฺทรก ภิกฺขุ อิมสฺมึ ภิกฺขุสงฺฆเณ เสกฺขา สนฺตตฺตสฺสึ สนฺตตฺตวตฺตโน นิปกา นิปกุตฺตโน
เต จตฺตสฺส สติปฏฺฐาเนสฺส สุปฺปติภฺจิจฺจิตฺตา วิหริตฺติ. กตเมสฺส จตฺตสฺส? อิทํ กนฺทรก ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสึ วิหริติ อา
ตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก อภิขณฺณาโหมนสฺสํ เวทนาสุ เวทนาอนุปสฺสึ วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิ
นยฺเย โลเก อภิขณฺณาโหมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก อภิขณฺณาโหมนสฺสํ
ธมฺเมสฺส ธมฺมานุปสฺสึ วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก อภิขณฺณาโหมนสฺส”นฺติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑. เอวเม - อย่างนี้ อันข้าพเจ้า/ สุตฺตํ - สดับมาแล้ว/ เอกํ - หนึ่ง/ สมยํ - ในสมัย/ ภควา -
พระผู้มีพระภาคเจ้า/ จมฺปายํ - ในเมืองชื่อว่าจัมปา/ วิหริติ - ย่อมทรงประทับอยู่/ คคฺคราย - ชื่อคคฺครา/
โปกฺขรณียา - แห่งสระโบกขรณี/ ตีเร - ใกล้ฝั่ง/ มหตา - ใหญ่/ ภิกฺขุสงฺฆเณ - ด้วยหมู่แห่งภิกษุ/ สทฺธิ. -
กับ/ อถ โข - ครั้งนั้นแล/ เปสฺสโส จ - ชื่อว่าเปสสะ ด้วย/ หตฺถาโรหปฺตโต - บุตรของบุคคลผู้ขี่ซึ่งช้าง/
กนฺทรโก จ - ชื่อว่ากัณฑ์ ด้วย/ ปริพฺพาชโก - ปริพาชก/ เยน - ไต่/ [ทิสสาภาเคน - โดยส่วนแห่งทิศ]/
ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เตนุปสงฺกมียํ; - ก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ อุปสงฺกมิตฺวา -
ครั้งก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ เปสฺสโส - ชื่อว่าเปสสะ/ หตฺถาโรหปฺตโต - บุตรของบุคคลผู้ขี่ซึ่งช้าง/ ภควนฺตํ
- ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อภิเวทฺเตวา - ถวายบังคมอย่างยิ่งแล้ว/ เอกมนฺตํ - ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ นิสฺสีทิ. -
นั่งแล้ว/ กนฺทรโก - ชื่อว่ากัณฑ์/ ปน - ก็/ ปริพฺพาชโก - ปริพาชก/ ภควตา - ด้วยพระผู้มีพระภาคเจ้า/
สทฺธิ - กับ/ สมมฺโทธิ - บันเทิงพร้อมกันแล้ว/ สมมฺโทธินํยํ - เป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงพร้อม/ กถํ - ซึ่งวาจา
เป็นเครื่องกล่าว/ สารณียํ - เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน/ วิตฺติสาเรตฺวา - ให้ระลึกพิเศษยิ่งแล้ว/ เอกมนฺตํ -
ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ อฏฺฐาสฺสิ. - ได้ยืนอยู่แล้ว/ เอกมนฺตํ - ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ ฐิตฺว โข - ยืนอยู่แล้วแล/
กนฺทรโก - ชื่อว่ากัณฑ์/ ปริพฺพาชโก - ปริพาชก/ ตฺถนฺทิจฺจํ - ผู้เป็นผู้หนึ่งเป็นแล้ว/ ตฺถนฺทิจฺจํ - ผู้เป็นผู้หนึ่ง
เป็นแล้ว/ ภิกฺขุสงฺฆํ - ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ/ อนุวิโลเกตฺวา - ตรวจสอบดูแล้ว/ ภควนฺตํ - กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/
เอตทวโจ - ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ “อจฺฉริยํ - เรื่องที่น่าอัศจรรย์/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โภ

คม - ทรงพระนามว่าโคดม/ อพฤต - เรื่องที่ไม่เคยปรากฏแล้ว/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ ยาวลจิต - ก็ เพียงใด เรื่องนี้/ โภตา - อันท่านผู้เจริญ/ โคตเมน - ทรงพระนามว่าโคตม/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - หมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาติโต - ให้ปฏิบัติแล้ว/ เยปิ เต - เหล่านั้น แม้เหล่าใด/ [ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย]/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ อหสิ - ได้เป็นแล้ว/ อติตมทาน - ในกาลที่ยาวที่ล่วงไปแล้ว/ อรหันโต - เป็นพระอรหันต์/ สุมมาสมพุทธา - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ เตปิ - แม้เหล่านั้น/ ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย/ เอตปรมเวย - มีประโยชน์นั้นเป็นอย่างยิ่ง/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - ยังหมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาเทสิ - ให้ปฏิบัติแล้ว/ เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ เอตริ - ในบัดนี้/ โภตา - อันท่านผู้เจริญ/ โคตเมน - ทรงพระนามว่าโคตม/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - หมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาติโต - ให้ปฏิบัติแล้ว/ เยปิ เต - เหล่านั้น แม้เหล่าใด/ [ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย]/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ ภวิสสนติ - จักเป็น/ อนาคตมทาน - ในกาลที่ยาวที่มาถึงแล้ว/ อรหันโต - เป็นพระอรหันต์/ สุมมาสมพุทธา - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ เตปิ - แม้เหล่านั้น/ ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย/ เอตปรมเวย - มีประโยชน์นั้นเป็นอย่างยิ่ง/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - ยังหมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาเทสนติ - จักให้ปฏิบัติ/ เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ เอตริ - ในบัดนี้/ โภตา - อันท่านผู้เจริญ/ โคตเมน - ทรงพระนามว่าโคตม/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - หมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาติโต”ติ. - ให้ปฏิบัติแล้ว”ดังนี้/

๒. “เอวเมต - ชื่อนั้น เป็นอย่างนั้น/ กนทรก - คู่ก่อนกันทรกะ/ เอวเมต - ชื่อนั้น เป็นอย่างนั้น/ กนทรก. - คู่ก่อนกันทรกะ/ เยปิ เต - เหล่านั้น แม้เหล่าใด/ [ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย]/ กนทรก - คู่ก่อนกันทรกะ/ อหสิ - ได้เป็นแล้ว/ อติตมทาน - ในกาลที่ยาวที่ล่วงไปแล้ว/ อรหันโต - เป็นพระอรหันต์/ สุมมาสมพุทธา - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ เตปิ - แม้เหล่านั้น/ ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย/ เอตปรมเวย - มีประโยชน์นั้นเป็นอย่างยิ่ง/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - ยังหมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาเทสิ - ให้ปฏิบัติแล้ว/ เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ เอตริ - ในบัดนี้/ มยา - อันข้าพเจ้า/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - หมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาติโต. - ให้ปฏิบัติแล้ว/ เยปิ เต - เหล่านั้น แม้เหล่าใด/ กนทรก - คู่ก่อนกันทรกะ/ ภวิสสนติ - จักเป็น/ อนาคตมทาน - ในกาลที่ยาวที่มาถึงแล้ว/ อรหันโต - เป็นพระอรหันต์/ สุมมาสมพุทธา - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ เตปิ - แม้เหล่านั้น/ ภควนโต - พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย/ เอตปรมเวย - มีประโยชน์นั้นเป็นอย่างยิ่ง/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - ยังหมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาเทสนติ - จักให้ปฏิบัติ/ เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ เอตริ - ในบัดนี้/ มยา - อันข้าพเจ้า/ สุมมา - โดยชอบ/ ภิกขุสงฆ์ - หมู่แห่งภิกษุ/ ปฏิปาติโต. - ให้ปฏิบัติแล้ว/ “สนติ - มีอยู่/ หิ - ก็/ กนทรก - คู่ก่อนกันทรกะ/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อิมสมี - นี้/ ภิกขุสงฆ์ - ในหมู่แห่งภิกษุ/ อรหันโต - เป็นพระอรหันต์/ ชินาสวา - เป็นผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว/ วุสิตวนโต - เป็นผู้มีการประพาสซึ่งธรรมที่ประเสริฐที่อยู่จบแล้ว/ กตกรณียา - เป็นผู้มีกิจที่ควรกระทำที่กระทำแล้ว/ โอหิตถาร - เป็นผู้มีการะที่ปลงแล้ว/ อนุปัตตสทตธา - เป็นผู้ที่มีประโยชน์ของตนที่ได้บรรลุโดยลำดับแล้ว/ ปริกขินภาสโยชนา - เป็นผู้มิกเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมคือภพสิ้นไปโดยรอบแล้ว/ สวมทณฺญา - ด้วยปัญญาถึงโดยชอบ/ วิมุตตา. - เป็นผู้หลุดพ้นวิเศษแล้ว/ สนติ - มีอยู่/ หิ - อนึ่ง/ กนทรก - คู่ก่อนกันทรกะ/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อิมสมี - นี้/ ภิกขุสงฆ์ - ในหมู่แห่งภิกษุ/ เสกขา - เป็นเสขบุคคล/ สนตตสิลา - เป็นผู้มีความเป็นแห่งบุคคลผู้สงบแล้วเป็นปกติ/ สนตตวุตติโน - เป็นผู้ประพาสโดยความเป็นแห่งบุคคลผู้สงบแล้วโดยปกติ/ นิปกา - เป็นผู้มียุปัญญาเป็นเครื่องรักษา/ นิปกวุตติโน - เป็นผู้ประพาสโดยความเป็นแห่งบุคคลมียุปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนโดยปกติ/ เต - เหล่านั้น/ [ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย]/ จตุส - ๔ ประการ/ สติปฏฺฐาเนส - ในการตั้งไว้ข้างหน้า

ซึ่งสติทั้งหลาย/ สุปปติฏฐิตจิตตา - เป็นผู้ที่มีจิตที่ดำรงอยู่เฉพาะดีแล้ว/ วิหรนติ. - ย่อมพำนักอยู่/ กตเมสุ - คือ อะไรบ้าง/ จตุสุ? - ๔ ประการ?/ อิธ - นี่/ [ธมมวินย - ในพระธรรมและพระวินัย]/ กนฺตรก - ดูก่อนกันทรกะ/ ภิกฺขุ - ภิกษุ/ กาเย - ในร่างกาย/ กายานุปสฺสี - ผู้ตามเห็นซึ่งร่างกายโดยปกติ/ วิหรติ - ย่อมพำนักอยู่/ อาตapi - เป็นผู้ยังกิเลสให้ร้อนทั่วโดยปกติ/ สมฺปชาโน - เป็นผู้รู้ตัวทั่วพร้อม/ สติมา - เป็นผู้มีความระลึกได้/ วินย - นำไปปราศแล้ว/ โลเก - ในโลก/ อภิขมาโทมนสฺส. - ซึ่งการเพ่งเล็งและความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ เวทนาสุ - ในการเสวยอารมณ์ทั้งหลาย/ เวทนานุปสฺสี - เป็นผู้ตามเห็นซึ่งการเสวยอารมณ์โดยปกติ/ วิหรติ - ย่อมพำนักอยู่/ อาตapi - เป็นผู้ยังกิเลสให้ร้อนทั่วโดยปกติ/ สมฺปชาโน - เป็นผู้รู้ตัวทั่วพร้อม/ สติมา - เป็นผู้มีความระลึกได้/ วินย - นำไปปราศแล้ว/ โลเก - ในโลก/ อภิขมาโทมนสฺส. - ซึ่งการเพ่งเล็งและความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ จิตเต - ในจิต/ จิตตานุปสฺสี - เป็นผู้ตามเห็นซึ่งจิตโดยปกติ/ วิหรติ - ย่อมพำนักอยู่/ อาตapi - เป็นผู้ยังกิเลสให้ร้อนทั่วโดยปกติ/ สมฺปชาโน - เป็นผู้รู้ตัวทั่วพร้อม/ สติมา - เป็นผู้มีความระลึกได้/ วินย - นำไปปราศแล้ว/ โลเก - ในโลก/ อภิขมาโทมนสฺส. - ซึ่งการเพ่งเล็งและความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว/ ธมฺเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/ ธมฺมานุปสฺสี - เป็นผู้ตามเห็นซึ่งธรรมโดยปกติ/ วิหรติ - ย่อมพำนักอยู่/ อาตapi - เป็นผู้ยังกิเลสให้ร้อนทั่วโดยปกติ/ สมฺปชาโน - เป็นผู้รู้ตัวทั่วพร้อม/ สติมา - เป็นผู้มีความระลึกได้/ วินย - นำไปปราศแล้ว/ โลเก - ในโลก/ อภิขมาโทมนสฺส”นติ. - ซึ่งการเพ่งเล็งและความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้สระโบกขรณีชื่อคัคครา เขตกรุงจัมปา๒ พร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ครั้นนั้นแล บุตรของควาญช้างชื่อเปสสะและปริพาชก ชื่อกันทรกะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ นายเปสสะบุตรของควาญช้างถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร๓ ส่วนกันทรกปริพาชกได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน ได้ยินอยู่ ณ ที่สมควร แล้วเหลียวดู ภิกษุสงฆ์ผู้นั่งนั่งเฝ้าอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไม่เคยปรากฏ เพียงเท่านี้ ท่าน พระโคตมก็ชื่อว่าแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบแล้ว ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตกาล ก็ทรงแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่งได้ถึงเพียงนี้ เหมือนท่านพระโคตมทรงแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบอยู่ในบัดนี้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคตกาล ก็จักทรงแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่งได้ถึงเพียงนี้ เหมือนท่านพระโคตมทรงแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบอยู่ในบัดนี้” มนุษย์มีปากกับใจไม่ตรงกัน

[๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ข้อนี้เป็นอย่างนั้น กันทรกะ ข้อนี้เป็น อย่างนั้น กันทรกะ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตกาล ก็ทรงแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่งได้ถึงเพียงนี้ เหมือนเราแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบอยู่ในบัดนี้ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคตกาล ก็จักทรงแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่งได้ถึง เพียงนี้ เหมือนเราแนะนำให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบอยู่ในบัดนี้ จริงอยู่ กันทรกะ ในภิกษุสงฆ์นี้ มีภิกษุจำนวนมากผู้เป็นอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว๑ทำกิจที่ควรทำ๒เสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว๓หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ อนึ่ง ในภิกษุสงฆ์นี้ ยังมีภิกษุอีกจำนวนมากผู้ยังเป็นเสขบุคคล ๔ มีปกติสงบ มีความเป็นอยู่สงบ มีปัญญา มีความเป็นอยู่ด้วยปัญญา เธอเหล่านั้นมีจิตตั้งมั่นดีในสติปัฏฐาน ๔ ประการ อยู่ สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌา(ความเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น) และโทมนัส(ความทุกข์ใจ) ในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ๔. พิจารณา
เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้”^๑

สรุป

คหปติวรรค หรือ **หมวดว่าด้วยคหบดี** เป็นหมวดที่รวบรวมพระสูตรทั้งหมด ๑๐ สูตร ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคหบดีหรือคฤหัสถ์ผู้มีฐานะสำคัญในสังคมพุทธศาสนา โดยพระสูตรที่ ๒, ๔, ๖ และ ๑๐ เป็นพระสูตรที่มีความสำคัญสูงสุดในหมวดนี้

กัณฑ์กรสูตร เป็นหนึ่งในพระสูตรในหมวดนี้ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้:

๑. ที่มาของชื่อ

ชื่อ “กัณฑ์กรสูตร” มาจากชื่อของปริพาชกชื่อกัณฑ์กรกะ ผู้เป็นบุคคลสำคัญในพระสูตรนี้

๒. ที่มาของพระสูตร

พระสูตรนี้แสดงโดยพระผู้มีพระภาค ขณะประทับอยู่ใกล้สระโบกขรณีชื่อคัคครา เขตกรุงจัมปา เมืองหลวงของแคว้นอังคะ โดยทรงปรารภกัณฑ์กรปริพาชกที่คาดเดาพระสัพพัญญุตญาณ ทั้ง ๆ ที่ตนไม่มีญาณที่สามารถกำหนดอดีต อนาคต และปัจจุบัน

๓. รูปแบบของพระสูตร

พระสูตรนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ การสนทนาแบบแสดงความคิดเห็น และตอนที่ ๒ บรรยายโวหารแบบถามเอง-ตอบเองที่เรียกว่า “กเถตุกัมยตาปุจฉา”

๔. ใจความสำคัญของพระสูตร

พระสูตรแบ่งออกเป็น ๒ ตอนดังนี้ ตอนที่ ๑ การสนทนาระหว่างกัณฑ์กรปริพาชก, นายเปสสะ บุตรควาญช้าง และพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายเหตุที่ภิกษุสงฆ์สงบ คือ บางคนสงบเพราะเป็นพระอรหันตชีนาสพ บางคนสงบเพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการ และตอนที่ ๒ พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายบุคคล ๔ ประเภท คือ ๑. บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ๒. บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ๓. บุคคลผู้ทำตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน และ ๔. บุคคลผู้ไม่ทำตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน

๕. ข้อสังเกตในพระสูตร

- กัณฑ์กรปริพาชกเป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนาที่เห็นภิกษุสงฆ์นั่งนิ่งสงบจึงยกย่องพระผู้มีพระภาค แต่ยังไม่พินิจถึงสัพพัญญุตญาณของตน

- นายเปสสะยอมรับความจริงว่าการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการเป็นคุณธรรมที่ดี

- คำกราบทูลของนายเปสสะเกี่ยวกับคนฝึกยากและสัตว์ฝึกง่ายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระผู้มีพระภาคตรัสถึงบุคคล ๔ ประเภท

- การแสดงธรรมแก่นายเปสสะเป็นการแสดงเฉพาะหัวข้อธรรมโดยไม่อธิบายโดยละเอียด แต่นายเปสสะก็ได้รับประโยชน์มาก

พระสูตรนี้จึงเป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงธรรมตามอัธยาศัยของผู้ฟัง และเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเจริญสติปัฏฐานในชีวิตประจำวัน

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๑-๒/ ๑-๓.

บทที่ ๒

ภิกขุวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุ

ภิกขุวรรค (หมวดว่าด้วยภิกษุ) เป็นหมวดหนึ่งในพระไตรปิฎกที่รวบรวมพระสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภิกษุจำนวน ๑๐ สูตร โดยแต่ละสูตรมีเนื้อหาสาระสำคัญที่แตกต่างกันไปตามชื่อและเนื้อหาของพระสูตรนั้นๆ

ตัวอย่างเช่น พระสูตรที่ ๑ คือ "จุฬาราลูวาหสูตร" ซึ่งเป็นพระสูตรเล็กกว่าด้วยการประทานโอวาทแก่พระราหุล พระโอรสของพระพุทธเจ้า ในขณะที่พระสูตรที่ ๒ คือ "มหาราลูวาหสูตร" เป็นพระสูตรใหญ่ที่มีเนื้อหาละเอียดมากกว่า

พระสูตรทั้ง ๑๐ ในภิกขุวรรคนี้ประกอบไปด้วย:

๑. จุฬาราลูวาหสูตร: ประทานโอวาทแก่พระราหุลในวัย ๗ ขวบ เกี่ยวกับการไม่พูดเท็จ
 ๒. มหาราลูวาหสูตร: ประทานโอวาทแก่พระราหุลในวัย ๑๘ ปี เกี่ยวกับการพิจารณาขันธ ๕ และการเจริญอานาปานสติ
 ๓. จูฬมาลुकยสูตร: ตรัสตอบปัญหาของพระมาลुकยบุตรที่เกี่ยวกับอภัยกตัญญู
 ๔. มหามาลुकยสูตร: ตรัสถามและอธิบายโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการแก่พระมาลुकยบุตร
 ๕. ภัททาสิสูตร: ตรัสเกี่ยวกับการฉันอาหารมื้อเดียวและการบำเพ็ญไตรสิกขา
 ๖. ลุกโกปมสูตร: ตรัสเปรียบเทียบการปฏิบัติธรรมกับนางนกุลมโถ ข้างต้น คนจน และคนมั่งมี
 ๗. จาตุมสูตร: ตรัสสอนภิกษุให้รู้มารยาทในการอยู่ร่วมกันและระมัดระวังของผู้บวชใหม่ ๔ อย่าง
 ๘. นพกปานสูตร: ตรัสถามและอธิบายหน้าที่ของภิกษุผู้ออกบวชใหม่
 ๙. โคลิสถานิสูตร: ท่านพระสารีบุตรแสดงข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ๑๘ ข้อ
 ๑๐. กีฏาสิริสูตร: ตรัสสรรเสริญการไม่ฉันอาหารในเวลากลางคืนและอธิบายอริยบุคคล ๗ จำพวก
- พระสูตรเหล่านี้สะท้อนถึงการสอนและการปฏิบัติที่มีความหลากหลายและลึกซึ้ง ทั้งการสอนเกี่ยวกับจริยธรรม การปฏิบัติทางจิต และการมีปัญญาในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ภิกษุสามารถดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องและนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์.

ตัวอย่าง ภิกขุวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุ

๑. บาลี

๑. อมพลฐิกราลูวาหสูตร

๑๐๗. เอว เม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนทกนิวาเป. เตเน โข ปน สมเยน อายสฺมา ราหุโล อมพลฐิกายํ วิหริติ. อถ โข ภควา สายนุหสมยํ ปฏิสลลํ อายสฺมา ราหุโล เยน อมพลฐิกา เยนายสฺมา ราหุโล เตนุปสงกมิ. อุททสา โข อายสฺมา ราหุโล ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺจนฺตํ. ทิสฺวาน อาสนํ ปญญาเปสิ อุทกญฺจ ปาทานํ. นิสฺสีทิ ภควา ปญฺญุตเต อาสเน. นิสฺซช ปาเท ปกฺขาลสิ. อายสฺมาปิ โข ราหุโล ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ.

๑๐๘. อถ โข ภควา ปริตฺตํ อุทกาวเสสํ อุทกาธานํ ฐูปเตวา อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสิ “ปสฺสสิโน ตวฺ ราหุโล อิมํ ปริตฺตํ อุทกาวเสสํ อุทกาธานํ ฐูปิต”นฺติ? “เอวํ ภนฺเต”. “เอวํ ปริตฺตกํ โข ราหุโล เตสํ สามญญเยสํ นตฺถิ สมฺปชานมุสฺสาวาเท ลชฺชา”ติ. อถ โข ภควา ปริตฺตํ อุทกาวเสสํ จทฺเทตฺวา อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสิ

“ปัสสสิ โน ตวฺ ราชูล ปริตตํ อุทกาเสสํ ฉทฺทิต”นติ? “เอวํ ภนฺเต”. “เอวํ ฉทฺทิตํ โข ราชูล เตสํ สามณฺญํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺหุสสาเว ลชฺชา”ติ. อถ โข ภควา ตํ อุทกาธานํ นิกกุชฺชิตวา อายุสฺมนตํ ราชูลํ อามนฺเตสิ “ปัสสสิ โน ตวฺ ราชูล อิมํ อุทกาธานํ นิกกุชฺชิต”นติ? “เอวํ ภนฺเต”. “เอวํ นิกกุชฺชิตํ โข ราชูล เตสํ สามณฺญํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺหุสสาเว ลชฺชา”ติ. อถ โข ภควา ตํ อุทกาธานํ อุกกุชฺชิตวา อายุสฺมนตํ ราชูลํ อามนฺเตสิ “ปัสสสิ โน ตวฺ ราชูล อิมํ อุทกาธานํ ริตฺตํ ตฺวจฺฉ”นติ? “เอวํ ภนฺเต”. “เอวํ ริตฺตํ ตฺวจฺฉํ โข ราชูล เตสํ สามณฺญํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺหุสสาเว ลชฺชา”ติ. เสยฺยถาปิ ราชูล รมฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุฬฺหวา อภิชาโต สงฺคามาวจโร สงฺคามคโต ปุริเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ ปุริเมณฺปิ กาเยน กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมณฺปิ กาเยน กมฺมํ กโรติ สีสเนน กมฺมํ กโรติ กณฺเณหิปี กมฺมํ กโรติ ทนฺเตหิปี กมฺมํ กโรติ นงฺคุณฺเณน กมฺมํ กโรติ รกฺขเตว โสณฺทํ. ตตฺถ หตฺถาโรหสฺส เอวํ โหติ ‘อํ โข รมฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุฬฺหวา อภิชาโต สงฺคามาวจโร สงฺคามคโต ปุริเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ.เป. นงฺคุณฺเณน กมฺมํ กโรติ รกฺขเตว โสณฺทํ อปฺริจฺจตฺตํ โข รมฺโณ นาคสฺส ชีวิต’นติ. ยโต โข ราชูล รมฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุฬฺหวา อภิชาโต สงฺคามาวจโร สงฺคามคโต ปุริเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ.เป. นงฺคุณฺเณน กมฺมํ กโรติ โสณฺทายปิ กมฺมํ กโรติ ตตฺถ หตฺถาโรหสฺส เอวํ โหติ ‘อํ โข รมฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุฬฺหวา อภิชาโต สงฺคามาวจโร สงฺคามคโต ปุริเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาเทหิ กมฺมํ กโรติ ปุริเมณฺปิ กาเยน กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมณฺปิ กาเยน กมฺมํ กโรติ สีสเนน กมฺมํ กโรติ กณฺเณหิปี กมฺมํ กโรติ ทนฺเตหิปี กมฺมํ กโรติ นงฺคุณฺเณน กมฺมํ กโรติ โสณฺทายปิ กมฺมํ กโรติ. ปฺริจฺจตฺตํ โข รมฺโณ นาคสฺส ชีวิต. นตฺถิ ทานิ กิลฺยจิ รมฺโณ นาคสฺส อกรณีย’นติ. เอวเมว โข ราชูล ยสฺส กสฺสจฺจิ สมฺปชานมฺหุสสาเว นตฺถิ ลชฺชา นานํ ตสฺส กิลฺยจิ ปาปํ อกรณียนฺติ วทามิ. ตสฺมาตฺถิ เต ราชูล ‘หสฺสาปิ น มฺหุสา ภณฺนิสฺสามิ’ติ เอวเมว เต ราชูล ลิกฺขิตพฺพ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑. อมพลภูฏิกราหุโลวาทสุตํ

– พระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งการตรัสสอนแก่ท่านผู้มีอายุชื่อว่าราชูลในอัมพลภูฏิกาววัน/

๑๐๗. เอวเม – อย่างนี้ อันข้าพเจ้า/ สุตํ; – สดับมาแล้ว/ เอกํ – หนึ่ง/ สมัย – ในสมัย/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ราชคเห – ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์/ วิหริติ – ย่อมทรงประทับอยู่/ เวฬุเน – ณ พระเวฬุวัน/ กลนฺทกนิวาเป. – ที่เป็นที่สถานที่พระราชนานเฝ้าแก่กระแด่/ เตน โข – นั้นแล/ ปน – ก็/ สมเยน – โดยสมัย/ อายุสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ ราชูล – ชื่อว่าราชูล/ อมพลภูฏิกาย – ในอัมพลภูฏิกาววัน/ วิหริติ. – ย่อมพำนักอยู่/ อถ โข – ครั้นนั้นแล/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ สายนฺทสมยํ – ในสมัยที่เป็นเวลาเย็นแห่งวัน/ ปฐิสฺสลาณา – จากสถานที่เป็นที่ลี้ภัยพร้อมเฉพาะ/ วุณฺณโต – เป็นผู้เสด็จลุกขึ้นไปปราศแล้ว/ เยน – โดย/ [ทิสฺสาภาเคน – โดยส่วนแห่งทิศ]/ อมพลภูฏิกาย – อัมพลภูฏิกาววัน/ เยนายสฺมา – โดยส่วนแห่งทิศใด ท่านผู้มีอายุ/ ราชูล – ชื่อว่าราชูล/ เตนฺอุปสงฺกมิ. – ทรงก้าวเข้าไปหาดด้วยดีแล้ว โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ อทฺทสา โข – ได้เห็นแล้วแล/ อายุสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ ราชูล – ชื่อว่าราชูล/ ภควนฺตํ – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ทูโรโตว – แต่ที่ไกลแล/ อาคจฺฉนฺตํ. – ผู้เสด็จมาอยู่/ ทิสฺวาน – ครั้นเห็นแล้ว/ อาสนํ – ซึ่งพุทธอาสน์/ ปญฺญาเปสิ – ปูลาดแล้ว/ อุทกญฺจ – ซึ่งน้ำ ด้วย/ ปาทานํ. – เพื่อพระบาททั้งหลาย/ นิสีทิ – ทรงประทับนั่งแล้ว/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปญฺญุตเต – ที่จัดแจงแล้ว/ อาสเน – บนที่เป็นที่ประทับนั่ง/ นิสฺซช โข – ครั้นทรงประทับนั่งแล้วแล/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปาเท – ซึ่งพระบาททั้งหลาย/ ปกฺขาลสิ. – ทรงล้างแล้ว/ อายุสฺมาปิ โข – แม้ท่านผู้มีอายุแล/ ราชูล – ชื่อว่าราชูล/ ภควนฺตํ – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อภิชาเตว – ถวายบังคมอย่างยังแล้ว/ เอกมฺนตํ – ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ นิสีทิ. – นั่งแล้ว/

๑๐๘. **อล โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ปริตต์** – ที่มีประมาณเล็กน้อย/ **อุทกาเวสเส** – ซึ่งน้ำที่เหลือลง/ **อุทกาธาน** – เป็นที่รองรับซึ่งน้ำ/ **[ภาชนะ – ในภาชนะ]**/ **ฐเปตวา** – ทรงเหลือไว้แล้ว/ **อายุสมนต** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **ราหุล** – ชื่อว่าราหุล/ **อามนเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ “**ปัสสสิ โน** – ย่อมเห็นหรือไม่/ **ตว** – เธอ/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **[มยา – อันข้าพเจ้า]**/ **อิม** – นี้/ **ปริตต์** – ที่มีประมาณเล็กน้อย/ **อุทกาเวสเส** – ซึ่งน้ำที่เหลือลง/ **อุทกาธาน** – เป็นที่รองรับซึ่งน้ำ/ **[ภาชนะ – ในภาชนะ]**/ **ฐปิ**”**นติ?** – เหลือไว้แล้ว”**ดังนี้?** “**เอว** – อย่างนั้น/ **ภนเต**” . – ข้าแต่ท่านผู้เจริญ”/ “**เอว** – อย่างนี้/ **ปริตต์ก โข** – เป็นของมีประมาณเล็กน้อยแล/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **เตส** – เหล่านั้น/ **[บุคคลาน** – ของบุคคลทั้งหลาย]/ **สามณญ** – ความเป็นแห่งสมณะ/ **เยส** – เหล่าใด/ **[บุคคลาน** – แก่บุคคลทั้งหลาย]/ **นตฺติ** – ย่อมไม่มี/ **สมปชานมุสวาเท** – ในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้/ **ลชชา**”**ติ** – ความละอาย”**ดังนี้?** **อล โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ปริตต์** – ที่มีประมาณเล็กน้อย/ **อุทกาเวสเส** – ซึ่งน้ำที่เหลือลง/ **อุทเทตวา** – ทรงเททิ้งแล้ว/ **อายุสมนต** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **ราหุล** – ชื่อว่าราหุล/ **อามนเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ “**ปัสสสิ โน** – ย่อมเห็นหรือไม่/ **ตว** – เธอ/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **ปริตต์** – ที่มีประมาณเล็กน้อย/ **อุทกาเวสเส** – ซึ่งน้ำที่เหลือลง/ **[มยา – อันข้าพเจ้า]**/ **อุททิต**”**นติ?** – ทรงเททิ้งแล้ว”**ดังนี้?** “**เอว** – อย่างนั้น/ **ภนเต**” . – ข้าแต่ท่านผู้เจริญ”/ “**เอว** – อย่างนี้/ **อุททิต โข** – ที่เททิ้งแล้วแล/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **เตส** – เหล่านั้น/ **[บุคคลาน** – ของบุคคลทั้งหลาย]/ **สามณญ** – ความเป็นแห่งสมณะ/ **เยส** – เหล่าใด/ **[บุคคลาน** – แก่บุคคลทั้งหลาย]/ **นตฺติ** – ย่อมไม่มี/ **สมปชานมุสวาเท** – ในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้/ **ลชชา**”**ติ** – ความละอาย”**ดังนี้?** **อล โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ต** – นั้น/ **อุทกาธาน** – เป็นที่รองรับซึ่งน้ำ/ **[ภาชนะ – ซึ่งภาชนะ]**/ **นิกกุชชิตวา** – ทรงคว่ำลงแล้ว/ **อายุสมนต** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **ราหุล** – ชื่อว่าราหุล/ **อามนเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ “**ปัสสสิ โน** – ย่อมเห็นหรือไม่/ **ตว** – เธอ/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **[มยา – อันข้าพเจ้า]**/ **อิม** – นี้/ **อุทกาธาน** – เป็นที่รองรับซึ่งน้ำ/ **[ภาชนะ – ซึ่งภาชนะ]**/ **นิกกุชชิต**”**นติ?** – คว่ำลงแล้ว”**ดังนี้?** “**เอว** – อย่างนั้น/ **ภนเต**” . – ข้าแต่ท่านผู้เจริญ”/ “**เอว** – อย่างนี้/ **นิกกุชชิต โข** – ที่คว่ำลงแล้วแล/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **เตส** – เหล่านั้น/ **[บุคคลาน** – ของบุคคลทั้งหลาย]/ **สามณญ** – ความเป็นแห่งสมณะ/ **เยส** – เหล่าใด/ **[บุคคลาน** – แก่บุคคลทั้งหลาย]/ **นตฺติ** – ย่อมไม่มี/ **สมปชานมุสวาเท** – ในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้/ **ลชชา**”**ติ** – ความละอาย”**ดังนี้?** **อล โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ต** – นั้น/ **อุทกาธาน** – เป็นที่รองรับซึ่งน้ำ/ **[ภาชนะ – ซึ่งภาชนะ]**/ **อุกกุชชิตวา** – หายขึ้นแล้ว/ **อายุสมนต** – ซึ่งท่านผู้มีอายุ/ **ราหุล** – ชื่อว่าราหุล/ **อามนเตสิ** – ตรัสเรียกมาแล้ว/ “**ปัสสสิ โน** – ย่อมเห็นหรือไม่/ **ตว** – เธอ/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **อิม** – นี้/ **อุทกาธาน** – เป็นที่รองรับซึ่งน้ำ/ **[ภาชนะ – ซึ่งภาชนะ]**/ **ริตต์** – ที่ว่าง/ **ตฺถจ**”**นติ?** – ที่เปล่า”**ดังนี้?** “**เอว** – อย่างนั้น/ **ภนเต**” . – ข้าแต่ท่านผู้เจริญ”/ “**เอว** – อย่างนี้/ **ริตต์** – ที่ว่าง/ **ตฺถจ โข** – ที่เปล่าแล/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **เตส** – เหล่านั้น/ **[บุคคลาน** – ของบุคคลทั้งหลาย]/ **สามณญ** – ความเป็นแห่งสมณะ/ **เยส** – เหล่าใด/ **[บุคคลาน** – แก่บุคคลทั้งหลาย]/ **นตฺติ** – ย่อมไม่มี/ **สมปชานมุสวาเท** – ในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้/ **ลชชา**”**ติ** – ความละอาย”**ดังนี้?** **เสยฺยถาปิ** – แม้ฉันใด/ **ราหุล** – ดูก่อนราหุล/ **รณฺโณ** – ของพระราช/ **นาโค** – ช้างตัวประเสริฐ/ **อิสาทนโต** – เป็นช้างที่มีงายาวเพียงดังงอนไถ/ **อรุฬหฺวา** – เป็นช้างที่มีกำลังแข็งแรง/ **อิกฺขาโต** – เป็นช้างที่เกิดมาดีแล้ว/ **สงคามาวจโร** – เป็นช้างตัวเที่ยวไปในสงคราม/ **สงคามคโต** – เป็นช้างตัวเข้าไปแล้วสู่สงคราม/ **ปุริมหิปี** – ที่มีในเบื้องหน้าบ้าง/ **ปาเทหิ** – ด้วยเท้าทั้งหลาย/ **กมฺม** – ซึ่งการงาน/ **กโรติ** – ย่อมกระทำ/ **ปจฺฉิเมหิปี** – ที่มีในภายหลังบ้าง/ **ปาเทหิ** – ด้วยเท้าทั้งหลาย/ **กมฺม** – ซึ่งการงาน/ **กโรติ** – ย่อมกระทำ/ **ปุริมเนปี** – ที่มีในเบื้องหน้าบ้าง/ **กาเยน** – ด้วยร่างกาย/ **กมฺม** – ซึ่งการงาน/ **กโรติ** – ย่อมกระทำ/ **ปจฺฉิเมเนปี** – ที่มีในภายหลังบ้าง/ **กาเยน** – ด้วยร่างกาย/ **กมฺม** – ซึ่งการงาน/ **กโรติ** – ย่อมกระทำ/ **สีเสนปี** –

ด้วยศีระบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ กณณหิปี - ด้วยเหตุทั้งหลายบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ทนเดหิปี - ด้วยเหตุทั้งหลายบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ นงคฺกุเรณปิ - ด้วยเหตุบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ รกฺขเตว - ย่อมสงวนไว้เท่านั้น/ โสณท. - ซึ่งวง/ ตตถ - นั้น/ [ฐาเน - ในสถานที่]/ หตฺถาโรหสส - แก่ความสูง/ เอว - อย่างนี้/ [จินตณ - ความคิด]/ โหติ - ย่อมเป็น/ ‘อโย โข - นี่แล/ รณโณ - ของพระราช/ นาโค - ช้างตัวประเสริฐ/ อีสาทนโต - เป็นช้างที่มีงายาวเพียงดั่งงอนไถ/ อรุฬฺหวา - เป็นช้างที่มีกำลังแข็งแรง/ อภิชาโต - เป็นช้างที่เกิดมาดีแล้ว/ สงคามาวโร - เป็นช้างตัวเที่ยวไปในสงคราม/ สงคามคโต - เป็นช้างตัวเข้าไปแล้วสู่สงคราม/ ปุริเมหิปี - ที่มีในเบื้องหน้าบั้ง/ ปาเทหิ - ด้วยเหตุทั้งหลาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ปจฺฉิเมหิปี - ที่มีในภายหลังบั้ง/ ปาเทหิ - ด้วยเหตุทั้งหลาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติฯเปฯ - ย่อมกระทำ ฯลฯ/ นงคฺกุเรณปิ - ด้วยเหตุบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ รกฺขเตว - ย่อมสงวนไว้เท่านั้น/ โสณท. - ซึ่งวง/ อปริจฺจตฺตํ โข - สละไม่ได้แล้วแล/ รณโณ - ของพระราช/ นาคสฺส - อันช้าง/ ซีวิท’นฺติ. - ความเป็นอยู่/ ดั่งนี้/ ยโต โข - ในกาลใดแล/ ราหุล - ลูกก่อนราหุล/ รณโณ - ของพระราช/ นาโค - ช้างตัวประเสริฐ/ อีสาทนโต - เป็นช้างที่มีงายาวเพียงดั่งงอนไถ/ อรุฬฺหวา - เป็นช้างที่มีกำลังแข็งแรง/ อภิชาโต - เป็นช้างที่เกิดมาดีแล้ว/ สงคามาวโร - เป็นช้างตัวเที่ยวไปในสงคราม/ สงคามคโต - เป็นช้างตัวเข้าไปแล้วสู่สงคราม/ ปุริเมหิปี - ที่มีในเบื้องหน้าบั้ง/ ปาเทหิ - ด้วยเหตุทั้งหลาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ปจฺฉิเมหิปี - ที่มีในภายหลังบั้ง/ ปาเทหิ - ด้วยเหตุทั้งหลาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติฯเปฯ - ย่อมกระทำ ฯลฯ/ นงคฺกุเรณปิ - ด้วยเหตุบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ โสณทายปิ - ด้วยวงบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ. - ย่อมกระทำ/ ตตถ - นั้น/ [ฐาเน - ในสถานที่]/ หตฺถาโรหสส - แก่ความสูง/ เอว - อย่างนี้/ [จินตณ - ความคิด]/ โหติ - ย่อมเป็น/ ‘อโย โข - นี่แล/ รณโณ - ของพระราช/ นาโค - ช้างตัวประเสริฐ/ อีสาทนโต - เป็นช้างที่มีงายาวเพียงดั่งงอนไถ/ อรุฬฺหวา - เป็นช้างที่มีกำลังแข็งแรง/ อภิชาโต - เป็นช้างที่เกิดมาดีแล้ว/ สงคามาวโร - เป็นช้างตัวเที่ยวไปในสงคราม/ สงคามคโต - เป็นช้างตัวเข้าไปแล้วสู่สงคราม/ ปุริเมหิปี - ที่มีในเบื้องหน้าบั้ง/ ปาเทหิ - ด้วยเหตุทั้งหลาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ปจฺฉิเมหิปี - ที่มีในภายหลังบั้ง/ ปาเทหิ - ด้วยเหตุทั้งหลาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ปุริเมณปิ - ที่มีในเบื้องหน้าบั้ง/ กาเยณ - ด้วยร่างกาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ปจฺฉิเมณปิ - ที่มีในภายหลังบั้ง/ กาเยณ - ด้วยร่างกาย/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ สีเสนปิ - ด้วยศีระบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ กณณหิปี - ด้วยเหตุทั้งหลายบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ ทนเดหิปี - ด้วยเหตุทั้งหลายบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ นงคฺกุเรณปิ - ด้วยเหตุบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ - ย่อมกระทำ/ โสณทายปิ - ด้วยวงบั้ง/ กมม - ซึ่งการงาน/ กโรติ. - ย่อมกระทำ/ ปริจฺจตฺตํ โข - สละโดยรอบแล้วแล/ รณโณ - ของพระราช/ นาคสฺส - อันช้าง/ ซีวิท. - ความเป็นอยู่/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ ทานิ - ในบัดนี้/ กิณฺณจิ - อะไร ๆ/ [กัจจ - กิจ]/ รณโณ - ของพระราช/ นาคสฺส - อันช้าง/ อกรณีย’นฺติ. - ไม่พึงกระทำ/ ดั่งนี้/ เอวเมว โข - ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ราหุล - ลูกก่อนราหุล/ ยสฺส กสฺสจิ - ผู้ใดผู้หนึ่ง/ [ปุคฺคสฺส - แก่บุคคล]/ สมฺปชานมุสฺสาวาท - ในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ ลชฺชา - ความละอาย/ นาหิ - หามิได้/ ข้าพเจ้า/ ตสฺส - ผู้นั้น/ [ปุคฺคสฺส - อันบุคคล]/ กิณฺณจิ - อะไร ๆ/ ปาปิ - ที่ชั่วช้า/ [กมฺม - กรรม]/ อกรณีย’นฺติ. - ไม่พึงกระทำ/ ดั่งนี้/ วทามิ. - ย่อมกล่าว/ ตสฺมาตฺถ - เพราะเหตุนั้น ในพระธรรมและพระวินัยนี้/ เต - อันเธอ/ ราหุล - ลูกก่อนราหุล/ ‘หสฺสาปิ - แม้เพื่อการหัวเราะ/ [อหิ - ข้าพเจ้า]/ น - หามิได้/ มุสฺสา - เท็จ/ ภณฺนิสฺสามิ’ติ - จักกล่าว/ ดั่งนี้/ เอวณฺหิ - อย่างนี้แล/ เต - อันเธอ/ ราหุล - ลูกก่อนราหุล/ ลิกฺขิตพฺพ. - พึงสำเหนียก/

๓. การแปลโดยความ

๑. จูฬราหุลโฆวาทสูตร

ว่าด้วยการประทานโอวาทแก่พระราหุล สูตรเล็ก

[๑๐๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้นแล ท่านพระราหุลพักอยู่ ณ ปราสาทชื่ออัมพลัฏฐิกา ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่สถิตเรือน๑ แล้วเสด็จเข้าไปหาท่าน พระราหุลจนถึงปราสาทชื่ออัมพลัฏฐิกา ท่านพระราหุลได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จ มาแต่ไกล จึงปูลาดอาสนะและตั้งน้ำสำหรับล้างพระบาทไว้ พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วทรงล้างพระบาท ท่านพระราหุลถวายอภิวาทพระ ผู้มีพระภาค แล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร

[๑๐๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเหลือน้ำน้อยหนึ่งไว้ในภาชนะน้ำ แล้วรับสั่งเรียกท่านพระราหุลมาตรัสว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำที่เหลือน้อยหนึ่งในภาชนะนี้ไหม” ท่านพระราหุลกราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็มิอยู่น้อยหนึ่งเหมือนน้ำที่เหลือน้อยหนึ่งอย่างนี้” จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเทน้ำที่เหลือน้อยหนึ่งทิ้ง แล้วตรัสกับท่าน พระราหุลว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำน้อยหนึ่งที่เราเททิ้งไหม” “เห็น พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็มิอยู่น้อยหนึ่งเหมือนน้ำที่เททิ้งแล้วอย่างนี้” จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้น แล้วตรัสกับท่านพระราหุลว่า “ราหุล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว่ำนี้ไหม” “เห็น พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็เหมือนภาชนะน้ำที่คว่ำแล้วอย่างนี้” จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหงายภาชนะน้ำนั้น แล้วตรัสกับท่านพระราหุล ว่า “เธอเห็นภาชนะน้ำอันว่างเปล่านี้ไหม” “เห็น พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็เหมือนภาชนะน้ำที่ว่างเปล่าอย่างนี้ เปรียบเหมือนช่างต้นมีงานงาม เป็นช่างทรงที่มีชาติกำเนิดดี เคยฝึาฝึกสงครามมาแล้ว บุກบ้นสงครามมาแล้ว ทำการงาน ด้วยเท้าหน้าทั้ง ๒ บ้าง ด้วยเท้าหลังทั้ง ๒ บ้าง ด้วยกายท่อนหน้าบ้าง ด้วยกายท่อนหลังบ้าง ด้วยศีรษะบ้าง ด้วยหูทั้ง ๒ บ้าง ด้วยงาทั้ง ๒ บ้าง ด้วยหางบ้าง สงวนไว้แต่งวงเท่านั้น เพราะการที่ช่างสงวนวงไว้นั้น ความรู้ช่างมีความเห็นอย่างนี้ว่า “ช่างต้น เชือกนี้มึงงานงาม เป็นช่างทรงที่มีชาติกำเนิดดี เคยฝึา ฝึกสงครามมาแล้ว บุກบ้นสงครามมาแล้ว ทำการงานด้วยเท้าหน้าทั้ง ๒ บ้าง ด้วยเท้าหลังทั้ง ๒ บ้าง ด้วยกายท่อนหน้าบ้าง ด้วยกายท่อนหลังบ้าง ด้วยศีรษะบ้าง ด้วยหูทั้ง ๒ บ้าง ด้วยงาทั้ง ๒ บ้าง ด้วยหางบ้าง สงวนไว้แต่งวงเท่านั้น ชื่อว่า ช่างต้นยังสละไม่ได้กระทั่งชีวิต” เมื่อใด ช่างต้นมีงานงาม เป็นช่างทรงที่มีชาติกำเนิดดี เคยฝึาฝึกสงคราม มาแล้ว บุກบ้นสงครามมาแล้ว ทำการงานด้วยเท้าหน้าทั้ง ๒ บ้าง ด้วยเท้าหลัง ทั้ง ๒ บ้าง ฯลฯ ด้วยหางบ้าง ด้วยวงบ้าง เพราะการที่ช่างทำการงานด้วยวงนั้น เมื่อนั้น ความรู้ช่างจึงมีความเห็นอย่างนี้ว่า “ช่างต้นเชือกนี้ มึงงานงาม เป็นช่างทรง ที่มีชาติกำเนิดดี เคยฝึาฝึกสงครามมาแล้ว บุກบ้นสงครามมาแล้ว ทำการงานด้วยเท้าหน้าทั้ง ๒ บ้าง ด้วยเท้าหลังทั้ง ๒ บ้าง ด้วยกายท่อนหน้าบ้าง ด้วยกายท่อน หลังบ้าง ด้วยศีรษะบ้าง ด้วยหูทั้ง ๒ บ้าง ด้วยงาทั้ง ๒ บ้าง ด้วยหางบ้าง ด้วยวงบ้าง ชื่อว่าช่างต้นสละได้กระทั่งชีวิต” บัดนี้ “ไม่มีอะไรที่ช่างต้นจะทำได้” แม้ฉันทใด ตถาคตก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ไม่กล่าวว่า “บุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ จะไม่ทำบาปกรรมอะไรเลย” ราหุล เพราะเหตุนี้แล เธอพึงสำเหนียกในเรื่องนี้ อย่างนี้ว่า “เราจักไม่ กล่าวเท็จ แม้เพื่อให้หัวเราะกันเล่น” เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล ราหุล”^๒

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๗-๑๐๘/๑๑๗-๑๑๘.

สรุป

ภิกขุวรรค หรือ หมวดว่าด้วยภิกษุ ประกอบด้วยพระสูตรทั้งหมด ๑๐ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญดังนี้

๑. จุฬราหุลโฆวาทสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระสูตรนี้แก่พระราหุล (พระโอรส) ขณะยังเป็นสามเณรอายุ ๗ ขวบ โดยเนื้อหาสำคัญคือการสอนเกี่ยวกับการพูดเท็จและการพิจารณากายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมของตนเอง

๒. มหาราหุลโฆวาทสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พระราหุลเมื่ออายุ ๑๘ ปี เนื้อหาสำคัญคือการสอนให้พิจารณาขั้น ๕ และการเจริญอานาปานสติภาวนา

๓. จุฬมาลุงกยสูตร:

พระมาลุงกยบุตรทูลถามพระผู้มีพระภาคเกี่ยวกับอภัยกตปัญหา ๑๐ ประการ พระองค์ไม่ทรงตอบปัญหาเหล่านี้เนื่องจากไม่มีประโยชน์ต่อการบรรลุนิพพาน แต่ทรงตอบปัญหาเรื่องอริยสัจ ๔ แทน

๔. มหามาลุงกยสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการ และวิธีการปฏิบัติในการละกิเลสเหล่านี้เพื่อบรรลุธรรม

๕. ภัททาลิสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงชี้โทษของการไม่ปฏิบัติตามสิกขาบท และแสดงอานิสงส์ของผู้บำเพ็ญไตรสิกขา รวมถึงอเสขธรรม ๑๐ ประการ

๖. ลมุกโกปมสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอุปมาอุปไมยเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติตามคำสอนและโทษของการไม่ปฏิบัติตาม

๗. จาตุมสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงภัย ๔ ประการของผู้บวชใหม่และวิธีการปฏิบัติตนเพื่อให้พ้นภัยเหล่านี้

๘. นพกปานสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงการปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับภิกษุผู้บวชใหม่ พร้อมทั้งชี้แจงถึงจุดประสงค์ของการบวชและข้อปฏิบัติที่ต้องทำ

๙. โคลิสทานิสูตร:

พระสารีบุตรแสดงข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ๑๘ ข้อ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ข้อปฏิบัติเบื้องต้นจนถึงการบรรลุอรหัตตผล

๑๐. กีฏาคิริสูตร:

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอานิสงส์ของการไม่ฉันอาหารในเวลากลางคืน และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความไม่ประมาทและการบำเพ็ญสิกขาอย่างลำดับ

ภิกขุวรรคนี้เน้นการสอนและการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับภิกษุ โดยใช้วิธีการสอนผ่านการสนทนา อุปมาอุปไมย และการบรรยายโวหาร เพื่อให้ภิกษุสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

บทที่ ๓

ปริพาชกวรรค หมวดว่าด้วยปริพาชก

ปริพาชกวรรค เป็นหมวดพระสูตรในพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสนทนาระหว่างพระผู้มีพระภาคเจ้ากับปริพาชก หรือนักบวชนอกพระพุทธศาสนา ซึ่งในวรรคนี้ประกอบด้วยพระสูตรทั้งหมด ๑๐ สูตร แต่ละสูตรมีเนื้อหาที่สำคัญและแตกต่างกันไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงธรรมและชี้แจงข้อสงสัยต่างๆ ของปริพาชก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นหัวข้อย่อย ๆ ดังนี้:

๑. จุฬวัจจนโคตตสูตร:

- **ที่มาของชื่อ:** ชื่อสูตรนี้ตั้งตามชื่อของวัจจนโคตรปริพาชก ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในพระสูตร และถูกเรียกว่า "จุฬ" หรือ "เล็ก" เนื่องจากมีเนื้อหาน้อยกว่าสูตรอื่นที่คล้ายกัน
- **ที่มาของพระสูตร:** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระสูตรนี้แก่วัจจนโคตรปริพาชก ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน เขตกรุงสาวัตถี
- **รูปแบบของพระสูตร:** เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ
- **ใจความสำคัญ:** วัจจนโคตรปริพาชกทูลถามเกี่ยวกับคุณสมบัติของพระสมณโคดม และการบรรลุธรรมของคฤหัสถ์และอชีวก พระผู้มีพระภาคทรงตอบว่า การกล่าวว่าพระองค์เป็นสัพพัญญุนั้นไม่ถูกต้อง แต่ควรกล่าวว่าพระองค์มีวิชา ๓
- **ข้อสังเกต:** วัจจนโคตรปริพาชกเป็นบุคคลสำคัญที่เคยบวชเป็นปริพาชกก่อนที่จะบวชในพระพุทธศาสนาและได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ๖

๒. อัคคิวัจจนโคตตสูตร:

- **ที่มาของชื่อ:** ชื่อสูตรนี้ตั้งตามเนื้อหาที่ทรงแสดงเรื่องไฟแก่ปริพาชกชื่อวัจจนโคตร
- **ที่มาของพระสูตร:** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระสูตรนี้ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี เพื่อตอบปัญหาของวัจจนโคตรปริพาชก
- **รูปแบบของพระสูตร:** เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ
- **ใจความสำคัญ:** วัจจนโคตรปริพาชกทูลถามเกี่ยวกับอันทคาหิกทิกฺขณิ ๑๐ ประการ และการเกิดของผู้มีจิตหลุดพ้น พระผู้มีพระภาคทรงตอบว่าไม่ควรยึดมั่นในทิกฺขณิใด ๆ และการเกิดของผู้ที่หลุดพ้นไม่สามารถระบุได้
- **ข้อสังเกต:** ปัญหาเกี่ยวกับอันทคาหิกทิกฺขณิ ๑๐ ประการมักถูกนำมาถามในหลายพระสูตร แต่ในพระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงตอบแสดงว่าวัจจนโคตรปริพาชกมีอุปนิสัยในทางมรรคผล

๓. มหาวัจจนโคตตสูตร:

- **ที่มาของชื่อ:** ชื่อสูตรนี้ตั้งตามชื่อของวัจจนโคตรปริพาชก และถูกเรียกว่า "มหา" หรือ "ใหญ่" เนื่องจากมีเนื้อหามากกว่าสูตรอื่นที่คล้ายกัน
- **ที่มาของพระสูตร:** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระสูตรนี้ ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ ตามที่วัจจนโคตรปริพาชกทูลขอ
- **รูปแบบของพระสูตร:** เป็นบรรยายโวหารแบบถาม-ตอบ
- **ใจความสำคัญ:** วัจจนโคตรปริพาชกทูลขอให้พระผู้มีพระภาคแสดงธรรม พระองค์ทรงแสดงหลักธรรม เช่น อุกุศลมูล ๓ และกุศลมูล ๓ และการละต้นเหตุเพื่อบรรลुพระอรหันต์

- **ข้อสังเกต:** พระสูตรนี้แสดงถึงการที่วัจจโคตรปริพาชกได้บรรลุเป็นพระอรหันต์หลังจากฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาค

๔. ทิณขสูตร:

- **ที่มาของชื่อ:** ชื่อสูตรนี้ตั้งตามชื่อของทิณขปริพาชก ซึ่งเป็นหลานของท่านพระสารีบุตร
- **ที่มาของพระสูตร:** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระสูตรนี้ ณ ถ้ำสุกรขาตา ภูเขาศิชมภูฏ เขตกรุงราชคฤห์

- **รูปแบบของพระสูตร:** เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ

- **ใจความสำคัญ:** ทิณขปริพาชกทูลถามเกี่ยวกับความเห็นที่ว่า "สิ่งทั้งปวงไม่เป็นที่พอใจ" พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เห็นความยึดมั่นในทฤษฎีและความพอใจในกาย

- **ข้อสังเกต:** พระสูตรนี้แสดงถึงการใช้หลักตรรกะในการตอบคำถามและการบรรลุธรรมของท่านพระสารีบุตรในวันมาฆบูชา

ปริพาชกวรรคมีเนื้อหาที่หลากหลายและละเอียดอ่อน ตั้งแต่การตอบคำถามเกี่ยวกับธรรมะ การแสดงความเห็นที่ถูกต้อง ไปจนถึงการบรรลุธรรมของผู้ฟัง พระสูตรเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาจิตใจและความเข้าใจในพระพุทธศาสนาสำหรับผู้สนใจศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง

ตัวอย่าง ปริพาชกวรรค หมวดว่าด้วยปริพาชก

๑. บาลี

๑. เติวิขจจสูตร

๑๘๕. เอว เม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริตฺติ มหาวเน ภูฏาครสาลาเย. เตเน โข ปน สมเยเน วจฺจโคตโต ปริพาชโก เอกปุณฺธุริเก ปริพาชการาเม ปฏฺวิสตี. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เวสาลิํ ปิณฺทาย ปาวิสี. อถ โข ภควโต เอตทโหสิ “อติปปโค โข ตาว เวสาลิยํ ปิณฺทาย จริตฺตํ ยํนฺนาหํ เยน เอกปุณฺธุริโก ปริพาชการาโม เยน วจฺจโคตโต ปริพาชโก เตนุปสงกเมย”นติ. อถ โข ภควา เยน เอกปุณฺธุริโก ปริพาชการาโม เยน วจฺจโคตโต ปริพาชโก เตนุปสงกมฺ. อทฺทสา โข วจฺจโคตโต ปริพาชโก ภควนฺตํ ทูโรตฺวา อากจฺจนฺตํ. ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ “เอตฺตํ โข ภาเนเต ภควา. สฺวาคตํ ภาเนเต ภควโต. จิสฺสํ โข ภาเนเต ภควา อิมํ ปริยายมกาสี ยทิทํ อีธาคมนาย. นิสิตฺตํ ภาเนเต ภควา อิทมาสนํ ปญฺญุตต”นติ. นิสิตฺติ ภควา ปญฺญุตเต อาสเน. วจฺจโคตโตปิ โข ปริพาชโก อญฺญตรํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ. เอกมนฺตํ นิสินโน โข วจฺจโคตโต ปริพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “สุตํ เมตํ ภาเนเต ‘สมโณ โคตโม สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี อปริเสสํ ญฺเณทสฺสนํ ปฏฺชีนาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ญฺเณทสฺสนํ ปจฺจุปฏฺฐิต’นติ. ยะ เต ภาเนเต เอวมาหํสุ ‘สมโณ โคตโม สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี อปริเสสํ ญฺเณทสฺสนํ ปฏฺชีนาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ญฺเณทสฺสนํ ปจฺจุปฏฺฐิต’นติ กจฺจิ เต ภาเนเต ภควโต วุตตฺวาทีโน น จ ภควนฺตํ อญฺเณเตน อพฺภาจิกขนติ ฌมฺมสฺส จานุฌมฺมํ พยากรโณนติ น จ โกจิ สหณฺมิกโก วาทานฺวาทิ คารยหํ ฐานํ อากจฺเจตี”ติ? “ยะ เต วจฺจ เอวมาหํสุ ‘สมโณ โคตโม สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี อปริเสสํ ญฺเณทสฺสนํ ปฏฺชีนาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ญฺเณทสฺสนํ ปจฺจุปฏฺฐิต’นติ น เม เต วุตตฺวาทีโน อพฺภาจิกขนติ จ ปน มํ อสฺตา อญฺเณเตนา”ติ.

๑๘๖. “ถึ พยากรมานา ปน มยํ ภาเนเต วุตตฺวาทีโน เจว ภควโต อสฺสาม น จ ภควนฺตํ อญฺเณเตน อพฺภาจิกเขยยาม ฌมฺมสฺส จานุฌมฺมํ พยากรเมยยาม น จ โกจิ สหณฺมิกโก วาทานฺวาทิ คารยหํ ฐานํ อากจฺเจยยา”ติ? “‘เติวิขโช สมโณ โคตโม’ติ โข วจฺจ พยากรมาโน วุตตฺวาที เจว เม อสฺส น จ มํ อญฺเณเตน อพฺภาจิกเขยย ฌมฺมสฺส จานุฌมฺมํ พยากรเมย น จ โกจิ สหณฺมิกโก วาทานฺวาทิ คารยหํ ฐานํ อากจฺเจยย. อหฺลหิ วจฺจ ยาวเทว อากงขามิ อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ เสยยถิทํ เอกมฺปิ ชาตี ทเวปิ ชาตีโย.เป. อิติ สาการํ สอฺทุเทสํ อนกฺวิหิตํ

บุพเพนิวาส์ อนุสสรามิ. อหฺลหิ วจฺจ ยาวเทว อากงฺขามิ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต
ปสฺสามิ จวฺมานเ อูปปชฺชมานเ หิเน ปณฺเฑ สุวณฺเณ พุพฺพณฺเณ สุคเต ทุกฺคเต.เป. ยถากมฺมุเปค สตฺเต ปชานามิ.
อหฺลหิ วจฺจ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเฐว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช
วิหฺรามิ. ““เตวฺโข โส สมฺโณ โคตโม”ติ โข วจฺจ พยากรฺมาโน วุตฺตวาที เจว เม อสฺส น จ มํ อญฺเฐน อพฺภาจิกฺขเยย
ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พยากรเยย น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานฺวาทो คารยหํ ฐานํ อาคจฺเจยยา”ติ. เหวํ วุตฺเต วจฺจ
โคตโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “อตฺถิ นฺ โข โภ โคตม โกจิ คีหิ คีหิสฺสโยชนํ อปฺปหาเย ภายสฺส เกทา
ทุกฺขสฺสนฺตโร”ติ? “นตฺถิ โข วจฺจ โกจิ คีหิ คีหิสฺสโยชนํ อปฺปหาเย ภายสฺส เกทา ทุกฺขสฺสนฺตโร”ติ. “อตฺถิ ปน
โภ โคตม โกจิ คีหิ คีหิสฺสโยชนํ อปฺปหาเย ภายสฺส เกทา สคฺคูปโค”ติ? “น โข วจฺจ เอกํเยว สตํ น ทเว สตานิ น
ตฺถิ สตานิ น จตฺตาริ สตานิ น ปณฺจ สตานิ อถ โข ภฺยโยว เย คีหิ คีหิสฺสโยชนํ อปฺปหาเย ภายสฺส เกทา สคฺคูป
คา”ติ. “อตฺถิ นฺ โข โภ โคตม โกจิ อาชีวก ภายสฺส เกทา ทุกฺขสฺสนฺตโร”ติ? “นตฺถิ โข วจฺจ โกจิ อาชีวก
ภายสฺส เกทา ทุกฺขสฺสนฺตโร”ติ. “อตฺถิ ปน โภ โคตม โกจิ อาชีวก ภายสฺส เกทา สคฺคูปโค”ติ? “อโต โข โส
วจฺจ เอกนฺวโต กปโป ยมํ อนุสฺสรามิ นาภิชานามิ ภณฺณิ อาชีวกํ สคฺคูปคํ อญฺญตร เอกเณ โสปาสิ กมฺมวาที กิริ
ยวาที”ติ. “เอวํ สนฺเต โภ โคตม สุณฺณํ อหํ ติตฺถายตฺนํ อนตฺมโส สคฺคูปเคนปี”ติ? “เอวํ วจฺจ สุณฺณํ อหํ ติต
ถายตฺนํ อนตฺมโส สคฺคูปเคนปี”ติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมโน วจฺจโคตโต ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสิตํ อภินฺนํหิตี.

เตวฺโขวจฺจสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปฐฺมํ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑. เตวฺโขวจฺจสุตฺตํ – พระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งปริพาชกชื่อว่าเตวฺโขวจฺจนะ/

๑๘๕. เหวมเม – อย่างนี้ อันข้าพเจ้า/ สุตฺ; – สดฺบมาแล้ว/ เอก – หนึ่ง/ สมย – ในสมัย/ ภควา –
พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เวสาลิย – ในเมืองชื่อว่าไพศาลี/ วิหฺรติ – ย่อมทรงประทับอยู่/ มหาวเน – ในป่าชื่อว่า
มหาวัน/ ญฺญาการสาลาเย. – ณ ศาลาที่มีเรือนมียอด/ เตน โข – นั้นแล/ ปน – ก็/ สมเยน – โดยสมัย/ วจฺจ
โคตโต – ชื่อว่าวจฺจโคตร/ ปริพฺพาชโก – ปริพาชก/ เอกปฺณฺทริโก – ชื่อว่าเอกปฺณฺทริก/ ปริพฺพาชการาเม –
ในอารามของปริพาชก/ ปฏฺวสฺติ. – ย่อมอาศัยอยู่เฉพาะ/ อถ โข – ครั้งนั้นแล/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/
บุพฺพณฺทสมย – ในสมัยที่เป็นส่วนเบื้องต้นแห่งวัน/ นิวาเสตฺวา – ทรงนั่งห่มแล้ว/ ปตฺตจฺวีรมาทาย – ทรง
ถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรและจีวร/ เวสาลิ – สูเมืองชื่อว่าไพศาลี/ ปิณฺทาย – เพื่อก่อนข้าว/ ปาวลิส. – เสด็จเข้าไป
แล้ว/ อถ โข – ครั้งนั้นแล/ ภควโต – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโหสิ – พระดำรินั้น ได้มีแล้ว/ “อติปฺปโค
โข – เป็นกาลเช้าเกินไปแล/ [อโย – นี้/ สมโย – สมัย]/ ตาว – ก่อน/ เวสาลิย – ในเมืองชื่อว่าไพศาลี/ ปิณ
ทาย – เพื่อก่อนข้าว/ จริตุ. – เพื่อการเที่ยวไป/ ยนฺนุนาหํ – โฉนหนอ ข้าพเจ้า/ เยน – ไต/ [ทิสภาเคน –
โดยส่วนแห่งทิศ]/ เอกปฺณฺทริโก – ชื่อว่าเอกปฺณฺทริก/ ปริพฺพาชการาโม – อารามของปริพาชก/ เยน – ไต/
[ทิสภาเคน – โดยส่วนแห่งทิศ]/ วจฺจโคตโต – ชื่อว่าวจฺจโคตร/ ปริพฺพาชโก – ปริพาชก/ เตนฺปสฺงกเมยฺย”น
ติ. – พึงก้าวเข้าไปหาด้วยดี โดยส่วนแห่งทิศนั้น”ดังนี้/ อถ โข – ครั้งนั้นแล/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/
เยน – ไต/ [ทิสภาเคน – โดยส่วนแห่งทิศ]/ เอกปฺณฺทริโก – ชื่อว่าเอกปฺณฺทริก/ ปริพฺพาชการาโม – อาราม
ของปริพาชก/ เยน – ไต/ [ทิสภาเคน – โดยส่วนแห่งทิศ]/ วจฺจโคตโต – ชื่อว่าวจฺจโคตร/ ปริพฺพาชโก –
ปริพาชก/ เตนฺปสฺงกมิ. – ทรงก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ อทฺทสา โข – ได้เห็นแล้วแล/ วจฺจ
โคตโต – ชื่อว่าวจฺจโคตร/ ปริพฺพาชโก – ปริพาชก/ ภควนฺตํ – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ทูโรโตว – แต่ที่ไกล
แล/ อาคจฺจนฺต. – ผู้เสด็จมาอยู่/ ทิสวาน – ครั้นเห็นแล้ว/ ภควนฺตํ – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ –
ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ “เอตุ โข – ของเสด็จมาแล/ ภนฺเต – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภควา. – พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า/ สุวาคฺตํ – เสด็จมาดีแล้ว/ ภนฺเต – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภควโต. – อันพระผู้มีพระภาค

เจ้า/ จิรสส์ โข - สิ้นกาลนานแล/ ภาณุเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภาควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อิม - นี่/ ปริ
 ยายมกาลิ - ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งนัยเป็นเครื่องยังธรรมให้เป็นไปโดยรอบ/ ยทิท - ข้อนี้ใด ได้แก่/ อิธาคม
 นนาย. - เพื่อการเสด็จมา ในสถานที่นี้/ สิทฺตุ - ขอจงประทับนั่ง/ ภาณุเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภาควา - พระ
 ผู้มีพระภาคเจ้า/ อิธมาสสนิ - ที่เป็นที่ประทับนั่ง นี่/ [มยา - อันข้าพระองค์]/ ปณฺณุตต”นติ. - ปูลาดไว้แล้ว”
 ดังนี้/ นิสีทิ - ทรงประทับนั่งแล้ว/ ภาควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปณฺณุตเต - ที่จัดแจงแล้ว/ อาสเน - บนที่
 เป็นที่ประทับนั่ง/ วจฺจโคตโตปิ โข - แม้ชื่อว่าวจฺจโคตรแล/ ปริพพาชโก - ปริพาชก/ อนุยฺยตฺร - ที่ใดที่หนึ่ง/
 นิจ - ที่ต่ำกว่า/ อาสนิ - ซึ่งที่เป็นที่หนึ่ง/ คเหตุวา - เล็กแล้ว/ เอกมนฺต - ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ นิสีทิ. - นั่ง
 แล้ว/ เอกมนฺต - ณ ส่วนที่สุดข้างหนึ่ง/ นิสินโน โข - ผู้นั่งแล้วแล/ วจฺจโคตโต - ชื่อว่าวจฺจโคตร/ ปริพพาช
 โก - ปริพาชก/ ภาควนฺต - กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ - ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ “สุด -
 สดับแล้ว/ เมต - เรื่องนั้น อันข้าพเจ้า/ ภาณุเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ‘สมโณ - พระสมณะ/ โคตโม - ทรง
 พระนามว่าโคตม/ สพฺพพลญ - เป็นผู้รู้ซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ สพฺพทสฺสาวิ - เป็นผู้เห็นซึ่งธรรมทั้งปวงโดย
 ปกติ/ อปริเสส - ที่มีส่วนเหลือโดยรอบหามิได้/ ญาณทสฺสนิ - ซึ่งความเห็นเป็นเครื่องหยั่งรู้/ ปฏิกขานาติ -
 ย่อมปฏิกขญา/ จรโต จ - เดินไปอยู่ ด้วย/ เม - เมื่อข้าพเจ้า/ ติญฺญโต จ - ยืนอยู่ ด้วย/ สุตตสฺส จ - กลับแล้ว
 ด้วย/ ชาครสฺส จ - ตื่นอยู่ ด้วย/ สตต - ตลอดกาลที่เป็นไปติดต่อกันแล้ว/ สมิติ - ตลอดกาลที่เป็นไปแล้ว
 โดยความสม่าเสมอ/ ญาณทสฺสนิ - ความเห็นเป็นเครื่องหยั่งรู้/ ปจฺจุปฺปฐิต”นติ. - เป็นธรรมที่เข้าไปตั้งไว้
 เฉพาะแล้ว”ดังนี้/ เย เต - เหล่านั้นเหล่าใด/ ภาณุเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ [สมณพราหมณา - สมณะและ
 พราหมณ์ทั้งหลาย]/ เอวมาหฺสุ - กล่าวแล้ว อย่างนี้/ ‘สมโณ - พระสมณะ/ โคตโม - ทรงพระนามว่าโคตม/
 สพฺพพลญ - เป็นผู้รู้ซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ สพฺพทสฺสาวิ - เป็นผู้เห็นซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ อปริเสส - ที่
 มีส่วนเหลือโดยรอบหามิได้/ ญาณทสฺสนิ - ซึ่งความเห็นเป็นเครื่องหยั่งรู้/ ปฏิกขานาติ - ย่อมปฏิกขญา/ จรโต
 จ - เดินไปอยู่ ด้วย/ เม - เมื่อข้าพเจ้า/ ติญฺญโต จ - ยืนอยู่ ด้วย/ สุตตสฺส จ - กลับแล้ว ด้วย/ ชาครสฺส จ -
 ตื่นอยู่ ด้วย/ สตต - ตลอดกาลที่เป็นไปติดต่อกันแล้ว/ สมิติ - ตลอดกาลที่เป็นไปแล้วโดยความสม่าเสมอ/
 ญาณทสฺสนิ - ความเห็นเป็นเครื่องหยั่งรู้/ ปจฺจุปฺปฐิต”นติ. - เป็นธรรมที่เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว”ดังนี้/ กจฺจิ -
 บ้างหรือ/ เต - เหล่านั้น/ [ปุคฺคฺลา - บุคคลทั้งหลาย]/ ภาณุเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภาควโต - แห่งพระผู้มี
 พระภาคเจ้า/ วุตฺตวาทีโน จ - เป็นผู้กล่าวซึ่งคำพูดที่ตรัสแล้วโดยปกติ ด้วย/ ภาควนฺต - ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/
 อญฺเฏน - ที่ไม่มีแล้ว/ [วจฺเณน - ด้วยคำพูด]/ อพฺภาจิกฺขณฺติ. - ย่อมกล่าวดู/ ธมฺมสฺส จานฺธมฺมิ - ซึ่งธรรมตาม
 สมควร แก่ธรรม ด้วย/ พยาโกโรนฺติ - ย่อมพยากรณ์/ น จ - หามิได้ ด้วย/ โกจิ - บางอย่าง/ สหณฺมิกโก - ที่
 ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมร่วมกัน/ วาทานุปาโต - การคล้อยตามคำพูด/ คารยหิ - ที่ควรติเตียน/ ฐานิ - สู
 ฐานะ/ อาคจฺจตี”ติ? - ย่อมมา”ดังนี้?/ “เย เต - เหล่านั้นเหล่าใด/ [ปุคฺคฺลา - บุคคลทั้งหลาย]/ วจฺจ - ดูก่อนวัจ
 ณะ/ เอวมาหฺสุ - กล่าวแล้ว อย่างนี้/ ‘สมโณ - พระสมณะ/ โคตโม - ทรงพระนามว่าโคตม/ สพฺพพลญ - เป็นผู้รู้
 ซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ สพฺพทสฺสาวิ - เป็นผู้เห็นซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ อปริเสส - ที่มีส่วนเหลือโดยรอบหา
 มิได้/ ญาณทสฺสนิ - ซึ่งความเห็นเป็นเครื่องหยั่งรู้/ ปฏิกขานาติ - ย่อมปฏิกขญา/ จรโต จ - เดินไปอยู่ ด้วย/ เม -
 เมื่อข้าพเจ้า/ ติญฺญโต จ - ยืนอยู่ ด้วย/ สุตตสฺส จ - กลับแล้ว ด้วย/ ชาครสฺส จ - ตื่นอยู่ ด้วย/ สตต - ตลอดกาล
 ที่เป็นไปติดต่อกันแล้ว/ สมิติ - ตลอดกาลที่เป็นไปแล้วโดยความสม่าเสมอ/ ญาณทสฺสนิ - ความเห็นเป็นเครื่อง
 หยั่งรู้/ ปจฺจุปฺปฐิต”นติ. - เป็นธรรมที่เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว”ดังนี้/ น - หามิได้/ เม - อันข้าพเจ้า/ เต - เหล่านั้น/
 [ปุคฺคฺลา - บุคคลทั้งหลาย]/ วุตฺตวาทีโน. - เป็นผู้กล่าวซึ่งคำพูดที่ตรัสแล้วโดยปกติ/ อพฺภาจิกฺขณฺติ - ชื่อว่าย่อม
 กล่าวดู/ จ ปน - ก็แล/ มํ - ซึ่งข้าพเจ้า/ อพฺภาจิกฺขณฺติ - ชื่อว่าย่อมกล่าวดู/ จ ปน - ก็แล/ มํ - ซึ่งข้าพเจ้า/
 [วจฺเณน - ด้วยคำพูด]/ อสตา - ที่ไม่เป็นแล้ว/ อญฺเฏนา”ติ. - ที่ไม่มีแล้ว”ดังนี้/

๑๘๖. “กถ - อย่างไร/ พยากรมานา - เมื่อพยากรณ์/ ปน - ก็/ มย - ข้าพระองค์ทั้งหลาย/ ภน
 เต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ วุตตวาทีโน เจว - เป็นผู้กล่าวซึ่งคำพูดที่ตรัสแล้วโดยปกติ ด้วยนั้นแล/ ภควโต -
 แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อสสาม - พึงเป็น/ น จ - หามิได้ ด้วย/ ภควนต์ - ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อญฺเฏน
 - ที่ไม่มีแล้ว/ [วจนฺ - ด้วยคำพูด]/ อพฺภากิจฺเขยยาม - ชื่อว่าพึงกล่าวดู/ ธมฺมสฺส จานุธมฺม - ซึ่งธรรมตาม
 สมควร แก่ธรรม ด้วย/ พยากรเรยยาม - พึงพยากรณ์/ น จ - หามิได้ ด้วย/ โกจิ - บางอย่าง/ สหฺมมิกโก - ที่
 ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมร่วมกัน/ วาทานุปาโต - การคล้อยตามคำพูด/ คารยหิ - ที่ควรติเตียน/ ฐานํ -
 สู่ฐานะ/ อาคจฺเจยยา”ติ? - พึงมา”ดังนี้?/ “เตวิชฺโช - เป็นผู้มีความรู้ ๓ ประการ/ สมโณ - พระสมณะ/ โค
 ตโม’ติ โข - ทรงพระนามว่าโคตม’ดังนี้แล/ วจฺจ - ดูก่อนว่าจะ/ พยากรมานา - เมื่อพยากรณ์/ วุตตวาที
 เจว - เป็นผู้กล่าวซึ่งคำพูดที่ตรัสแล้วโดยปกติ ด้วยนั้นแล/ เม - แห่งข้าพเจ้า/ อสส - พึงเป็น/ น จ - หามิได้
 ด้วย/ มํ - ซึ่งข้าพเจ้า/ อญฺเฏน - ที่ไม่มีแล้ว/ [วจนฺ - ด้วยคำพูด]/ อพฺภากิจฺเขย - ว่าพึงกล่าวดู/ ธมฺมสฺส
 จานุธมฺม - ซึ่งธรรมตามสมควร แก่ธรรม ด้วย/ พยากรเรย - พึงพยากรณ์/ น จ - หามิได้ ด้วย/ โกจิ -
 บางอย่าง/ สหฺมมิกโก - ที่ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมร่วมกัน/ วาทานุปาโต - การคล้อยตามคำพูด/ คารย
 หิ - ที่ควรติเตียน/ ฐานํ - สู่ฐานะ/ อาคจฺเจย - พึงมา/ อหฺนฺทิ - จริงอยู่ ข้าพเจ้า/ วจฺจ - ดูก่อนว่าจะ/
 ยาวเทว - เพียงใดนั้นแล/ อากงฺขามิ - ย่อมมุ่งหวังยิ่ง/ อนนฺทวิหิตํ - ที่จัดแจงไว้โดยพิเศษแล้วที่มีใช้อย่าง
 เดียว/ ปุพฺเพนิวาสํ - ซึ่งภพเป็นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน/ อนุสฺสรามิ - ย่อมตามระลึก/ เสยฺยถิทํ - ข้อนี้ เป็น
 อย่างไร ได้แก่/ เอกมฺปิ - ๑ ชาติบ้าง/ ชาตี - ซึ่งการเกิด/ ทเวปิ - ๒ ชาติบ้าง/ ชาตโยฯเปฯ - ซึ่งการเกิด
 ทั้งหลาย ฯลฯ/ อิติ - ด้วยประการฉะนี้/ สากาโร - ที่เป็นไปกับด้วยอาการ/ สอฺทฺทสฺส - ที่เป็นไปกับด้วย
 เนื้อความที่ควรยกขึ้นแสดง/ อนนฺทวิหิตํ - ที่จัดแจงไว้โดยพิเศษแล้วที่มีใช้อย่างเดียว/ ปุพฺเพนิวาสํ - ซึ่งภพ
 เป็นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน/ อนุสฺสรามิ - ย่อมตามระลึก/ อหฺนฺทิ - จริงอยู่ ข้าพเจ้า/ วจฺจ - ดูก่อนว่าจะ/
 ยาวเทว - เพียงใดนั้นแล/ อากงฺขามิ - ย่อมมุ่งหวังยิ่ง/ ทิพฺเพน - ที่เป็นทิพย์/ จกฺขุนา - ด้วยดวงตา/ วิ
 สฺสุทฺธาย - ที่หมดจดโดยพิเศษแล้ว/ อติกฺกนฺตมานุสฺสเนน - ที่ก้าวล่วงแล้วซึ่งดวงตาที่เป็นของมีอยู่ของมนุษย์/
 สตฺเต - ซึ่งสัตว์ทั้งหลาย/ ปสฺสามิ - ย่อมเห็น/ จมาเน - ผู้เคลื่อนอยู่/ อุปฺปชฺชมาเน - ผู้เข้าถึงอยู่/ ทิเน -
 ผู้ต่ำทราม/ ปณฺเฑ - ผู้ประณีต/ สุวณฺเณ - ผู้มีผิวพรรณที่งดงาม/ ทพฺพณฺเณ - ผู้มีผิวพรรณอันโทษ
 ประทุษร้ายแล้ว/ สุกฺเต - ผู้เกิดดีแล้ว/ ทคฺคเตฯเปฯ - ผู้เกิดชั่วแล้ว ฯลฯ/ ยถากมฺมุเป - ผู้เข้าถึงซึ่งกรรม
 อย่างไร/ สตฺเต - ซึ่งสัตว์ทั้งหลาย/ ปชานามิ - ย่อมรู้ชัด/ อหฺนฺทิ - จริงอยู่ ข้าพเจ้า/ วจฺจ - ดูก่อนว่าจะ/
 อาสวานํ - แห่งกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วทั้งหลาย/ ขยา - เพราะความสิ้นไป/ อนาสวํ - ที่มีกิเลส
 เป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วหามิได้/ เจโตวิมุตฺติ - ซึ่งความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจ/ ปญฺญาวิมุตฺติ - ซึ่ง
 ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยปัญญา/ ทิฏฺฐเฐว - ที่เห็นแล้วนั้นแล/ ธมฺเม - ในธรรม/ สยํ - ด้วยตนเอง/
 อภิญฺญา - ด้วยความรู้ยิ่ง/ สจฺฉิกิตฺวา - กระทำให้แจ้งแล้ว/ อุปสมฺมปชฺช - เข้าถึงพร้อมแล้ว/ วิหฺรามิ - ย่อม
 พำนักอยู่/ “เตวิชฺโช - เป็นผู้มีความรู้ ๓ ประการ/ สมโณ - พระสมณะ/ โคตโม’ติ โข - ทรงพระนามว่าโค
 ตม’ดังนี้แล/ วจฺจ - ดูก่อนว่าจะ/ พยากรมานา - เมื่อพยากรณ์/ วุตตวาที เจว - ชื่อว่าเป็นผู้กล่าวซึ่งคำพูดที่
 ตรัสแล้วโดยปกติ ด้วยนั้นแล/ เม - อันข้าพเจ้า/ อสส - พึงเป็น/ น จ - หามิได้ ด้วย/ มํ - ซึ่งข้าพเจ้า/ อญ
 เฏน - ที่ไม่มีแล้ว/ [วจนฺ - ด้วยคำพูด]/ อพฺภากิจฺเขย - ว่าพึงกล่าวดู/ ธมฺมสฺส จานุธมฺม - ซึ่งธรรมตาม
 สมควร แก่ธรรม ด้วย/ พยากรเรย - พึงพยากรณ์/ น จ - หามิได้ ด้วย/ โกจิ - บางอย่าง/ สหฺมมิกโก - ที่
 ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมร่วมกัน/ วาทานุปาโต - การคล้อยตามคำพูด/ คารยหิ - ที่ควรติเตียน/ ฐานํ -
 สู่ฐานะ/ อาคจฺเจยยา”ติ - พึงมา”ดังนี้/ เว - อย่างนั้น/ [อตฺเถ - ครั้นเมื่อเนื้อความ/ ภควตา - อันพระผู้มี
 พระภาคเจ้า/ วุตเต - ตรัสแล้ว/ วจฺจโคตฺโต - ชื่อว่าวจฺจโคตร/ ปริพฺพาชโก - ปริพาชก/ ภควนต์ - กับพระ

ผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ - ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ “อติ นุ โข - มีอยู่หรือหนอแล/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ โภจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสัยชน - ซึ่งกิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมของคฤหัสถ์/ อปฺปหาย - ไม่ละออกแล้ว/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ ทุกขสฺสทนฺตโร”ติ? - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้/ “นติ โข - ย่อมไม่มีแล/ วจฺจ - ดูก่อนวิจฺฉะ/ โภจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสัยชน - ซึ่งกิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมของคฤหัสถ์/ อปฺปหาย - ไม่ละออกแล้ว/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ ทุกขสฺสทนฺตโร”ติ. - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้/ “อติ - มีอยู่/ ปน - ก็/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ โภจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสัยชน - ซึ่งกิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมของคฤหัสถ์/ อปฺปหาย - ไม่ละออกแล้ว/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ สคฺคูปโค”ติ? - เป็นผู้เข้าถึงซึ่งสวรรค์”ดังนี้/ “น โข - หามิได้แล/ วจฺจ - ดูก่อนวิจฺฉะ/ เอกฺกเยว - หนึ่งเท่านั้น/ สตฺ - ร้อย/ น - หามิได้/ ทเว - สอง/ สตานิ - ร้อยทั้งหลาย/ น - หามิได้/ ตินิ - สาม/ สตานิ - ร้อยทั้งหลาย/ น - หามิได้/ จตฺตาริ - สี่/ สตานิ - ร้อยทั้งหลาย/ น - หามิได้/ ปญฺจ - ห้า/ สตานิ - ร้อยทั้งหลาย/ อถ โข - ที่แท้แล/ ภิชฺชโยว - มีจำนวนมากทีเดียว/ เย - เหล่าใด/ คิหิ - คฤหัสถ์ทั้งหลาย/ คิหิสัยชน - ซึ่งกิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมของคฤหัสถ์/ อปฺปหาย - ไม่ละออกแล้ว/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ สคฺคูปคา”ติ. - เป็นผู้เข้าถึงซึ่งสวรรค์”ดังนี้/ “อติ นุ โข - มีอยู่หรือหนอแล/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ โภจิ - บางคน/ อาชีวก - อาชีวก/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ ทุกขสฺสทนฺตโร”ติ? - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้/ “นติ โข - ย่อมไม่มีแล/ วจฺจ - ดูก่อนวิจฺฉะ/ โภจิ - บางคน/ อาชีวก - อาชีวก/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ ทุกขสฺสทนฺตโร”ติ. - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้/ “อติ - มีอยู่/ ปน - ก็/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ โภจิ - บางคน/ อาชีวก - อาชีวก/ กายสฺส - แห่งร่างกาย/ เภทา - เพราะการแตกไป/ สคฺคูปโค”ติ? - เป็นผู้เข้าถึงซึ่งสวรรค์”ดังนี้/ “อิโต โข - นี้แล/ [ภทฺทกปฺปโต - จากภทฺทกป] / โส วจฺจ - ดูก่อนวิจฺฉะ/ เอกนฺวโต - ๙๑ กัปป/ กปฺโป - กัปป/ ยมฺหิ - ข้าพเจ้าซึ่งกับใด/ อนุสฺสรามิ - ย่อมตามระลึก/ นาภิขานามิ - ย่อมไม่รู้ยิ่ง/ ภณฺธิ - คนไหน ๆ/ อาชีวก - ซึ่งอาชีวก/ สคฺคูปค - ผู้เข้าถึงซึ่งสวรรค์/ อยณฺนุตร - ยกเว้น/ เอเกน - คนเดียว/ โส จาปิ - แม้ผู้นั้นแล/ [อาชีวก - อาชีวก]/ กมฺมวาที - เป็นผู้กล่าวถึงซึ่งกรรมโดยปกติ/ กิริยาที”ติ. - เป็นผู้กล่าวซึ่งความประพัตติว่าควรกระทำโดยปกติ”ดังนี้/ “เอว - อย่างนั้น/ [ภาเว - ครั้นเมื่อความเป็น]/ สนฺเต - มีอยู่/ โภ - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตม - ทรงพระนามว่าโคตม/ สฺสณฺณ - เป็นลัทธิที่ว่างเปล่า/ อหุ - โน้น/ ติตถายตน - ลัทธิของเดียรฉิย/ อนุตฺตมโส - โดยกาหนดที่มีในส่วนที่สุด/ สคฺคูปเคนปี”ติ? - แม้ผู้เข้าถึงซึ่งสวรรค์”ดังนี้/ “เอว - อย่างนั้น/ วจฺจ - ดูก่อนวิจฺฉะ/ สฺสณฺณ - เป็นลัทธิที่ว่างเปล่า/ อหุ - โน้น/ ติตถายตน - ลัทธิของเดียรฉิย/ อนุตฺตมโส - โดยกาหนดที่มีในส่วนที่สุด/ [ปุคฺคเลน - จากบุคคล]/ สคฺคูปเคนปี”ติ. - แม้ผู้เข้าถึงซึ่งสวรรค์”ดังนี้/ อิทมโวจ - ได้ตรัสแล้ว ซึ่งไวยากรณ์นี้/ ภควา. - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อดตมโน - ผู้มีใจอันความอิมใจและความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจดีถือเอาแล้ว/ วจฺจโคตโต - ชื่อว่าวิจฺฉโคตร/ ปริพาชโก - ปริพาชก/ ภควโต - ของพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ภาสิต - ที่ตรัสแล้ว/ [ธมฺมปริยาย - ซึ่งนับเป็นเครื่องยังธรรมให้เป็นไปโดยรอบ]/ อภินนฺตี”ติ. - เพลิดเพลินยิ่งแล้ว”ดังนี้แล/

เทววิขวจฺจสุตฺต - จุฬวิจฺฉโคตตสุตฺต/ นิฏฐิต - จบแล้ว/ ปฐม. - ที่ ๑/

๓. การแปลโดยความ

๑. จุฬาวัจจโคตตสูตร ว่าด้วยปริพาชกชื่อวัจจโคตร สูตรเล็ก

[๑๘๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี สมัยนั้นแล ปริพาชกชื่อวัจจโคตรอาศัยอยู่ในอารามของปริพาชกชื่อเอกบุณทริก ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราสกถิอบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงเวสาลี ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคได้มีพระดำริว่า “ยังเข้าเกินไปที่จะ เทียบบิณฑบาตในกรุงเวสาลี ทางที่ดี เราควรเข้าไปหาวัจจโคตร ปริพาชก จนถึงอาราม ของปริพาชกชื่อเอกบุณทริก” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาวัจจโคตร ปริพาชก ถึงอารามของ ปริพาชกชื่อเอกบุณทริก วัจจโคตรปริพาชกได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ได้กราบทูลว่า “ท่านผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จเข้ามาเถิด ขอด้อนรับเสด็จ นาน ๆ พระผู้มีพระภาคจะมีเวลาเสด็จมาถึงที่นี่ ขอเชิญพระผู้มีพระภาคประทับนั่งเถิด อาสนะ นี้ปูลาดไว้แล้ว” พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว แม้วัจจโคตรปริพาชก ก็เลือกนั่ง ณ ที่สมควร๑ที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า แล้วได้กราบทูลว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรมทั้งปวง ทรงปฏิญาณญาณทัสสนะ๑ อย่างเบ็ดเสร็จว่า “เมื่อเรา เดินอยู่ หยุดอยู่ หลับอยู่ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะจะปรากฏต่อเนื่องตลอดไป” ท่านผู้เจริญ ชนที่กล่าวอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรม ทั้งปวง ทรงปฏิญาณญาณทัสสนะอย่างเบ็ดเสร็จว่า “เมื่อเราเดินอยู่ หยุดอยู่ หลับอยู่ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะจะปรากฏต่อเนื่องตลอดไป” เป็นผู้กล่าวตาม พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง และชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลละหรือ อนึ่ง ไม่มีบ้างหรือที่กล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมา จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจนะ ชนที่กล่าวอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดม เป็นสัพพัญญู” มีปกติเห็นธรรมทั้งปวง ทรงปฏิญาณญาณทัสสนะอย่างเบ็ดเสร็จว่า “เมื่อเราเดินอยู่ หยุดอยู่ หลับอยู่ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะจะปรากฏต่อเนื่องตลอดไป” ยังกล่าวไม่ตรงกับคำที่เรากล่าวแล้ว และชื่อว่ากล่าวตู่เราด้วยคำที่ไม่เป็นจริง ไม่มีจริง”

วิชา ๓

[๑๘๖] วัจจโคตรปริพาชกทูลถามว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะอธิบายอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จและชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลละหรือ อนึ่ง ไม่มีบ้างหรือที่กล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจนะ บุคคลผู้อธิบายว่า “พระสมณโคดมเป็น ผู้มีวิชา๒ ๓” ชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่เราด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล อนึ่ง ไม่มีเลยที่กล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ เมื่อไรก็ตามที่เราต้องการจะรู้ เราย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ฯลฯ๑ เราระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้ เราเพียงต้องการจะรู้เท่านั้น เราก็เห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ฯลฯ๒ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม อย่างนี้แล เราทำให้แจ้งเฝ้าวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ๓ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญานันยังเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน วัจจนะ บุคคลผู้อธิบายว่า “พระสมณโคดมเป็นผู้มีวิชา ๓” ชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่เราด้วยคำเท็จ และชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุ สมผล อนึ่ง ไม่มีเลยที่กล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมา จะเป็นเหตุให้ถูก ตำหนิได้”

ลัทธิเตียรลีย่างจากคุณความดี

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัจนโคตรปริพาชกได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่ท่าน พระโคตม คฤหัสถ์บางคน ผู้ยังละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ ๔ ไม่ได้ หลังจากตายแล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีอยู่หรือ” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจน คฤหัสถ์ที่ยังละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ไม่ได้ หลังจากตายแล้วย่อมทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ไม่มีเลย” “คฤหัสถ์บางคนยังละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ไม่ได้ หลังจากตายแล้วไปเกิดใน สวรรค์มีอยู่หรือ ท่านพระโคตม” “คฤหัสถ์ผู้ยังละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ไม่ได้ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสวรรค์นั้น มิใช่มีเพียง ๑๐๐ คน ๒๐๐ คน ๓๐๐ คน ๔๐๐ คน หรือ ๕๐๐ คนเท่านั้น ความจริงแล้วมีอยู่จำนวนมากทีเดียว” “อาชีวกบางคนหลังจากตายแล้ว จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีอยู่หรือ ท่าน พระโคตม” “อาชีวกบางคน หลังจากตายแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ไม่มีเลย” “อาชีวกบางคนหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสวรรค์ มีอยู่หรือ ท่านพระโคตม” “จากภทฺธกัปปี ๔๑ กัปปีที่เราระลึกได้ เราไม่รู้จักอาชีวกคนอื่นผู้ไปเกิดใน สวรรค์ นอกจากอาชีวกเพียงคนเดียวผู้เป็นกรรมวาที๒ เป็นกิริยาที๓” “ท่านพระโคตม เมื่อเป็นอย่างนี้ ลัทธิเตียรลียกก็เป็นลัทธิที่ว่างเปล่าจาก คุณความดี โดยที่สุดแม้แต่คุณความดีที่จะให้ไปเกิดในสวรรค์” “อย่างนั้น วัจน เมื่อเป็นอย่างนี้ ลัทธิเตียรลียกนั้นเป็นลัทธิที่ว่างเปล่าจาก คุณความดี โดยที่สุดแม้แต่คุณความดีที่จะให้ไปเกิดในสวรรค์” พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว วัจนโคตรปริพาชกมีใจยินดีชื่นชมพระภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

จุฬวัจนโคตตสูตรที่ ๑ จบ^๓

สรุป

ปริพาชกวรรคเป็นหมวดในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับปริพาชก หรือนักบวชนอกพระพุทธศาสนา โดยมีพระสูตรสำคัญ ๑๐ สูตรที่กล่าวถึงปริพาชก มีสาระสำคัญดังนี้:

๑. จุฬวัจนโคตตสูตร:

- ชื่อ: ชื่อมาตามบุคคลในพระสูตร คือ วัจนโคตร และเรียกว่าสูตรเล็กเพราะมีเนื้อหาและรายละเอียดน้อยกว่า มหาวัจนโคตตสูตร

- สาระสำคัญ: วัจนโคตรปริพาชกถามเกี่ยวกับความเป็นสัพพัญญูของพระสมณโคตม พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าพระองค์มีวิชา ๓ ซึ่งเป็นข้อที่ถูกต้อง และกล่าวถึงการละสังโยชน์และผลของการกระทำของอาชีวก

๒. อัคคิวัจนโคตตสูตร:

- ชื่อ: มาตามชื่อบุคคลและเนื้อหาเกี่ยวกับไฟ

- สาระสำคัญ: วัจนโคตรปริพาชกถามเกี่ยวกับอันทคาหิกทิกฺขณ ๑๐ ประการ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าไม่มีทิกฺขณเหล่านั้น เพราะนำไปสู่ความทุกข์และไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้

๓. มหาวัจนโคตตสูตร:

- ชื่อ: มาตามบุคคลในพระสูตร คือ วัจนโคตร และเรียกว่าสูตรใหญ่เพราะมีเนื้อหามากกว่า จุฬวัจนโคตตสูตร

- สาระสำคัญ: วัจนโคตรปริพาชกขอให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม พระองค์ทรงแสดงหลักธรรม เช่น อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓ และอกุศลกรรมบถ ๑๐ และกล่าวถึงภิกษุที่ละตัณหาได้เป็นพระอรหันต์

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๕-๑๘๖/๒๑๕-๒๑๘.

๔. ทีฆนขสูตร:

- ชื่อ: มาตามบุคคลในพระสูตร คือ ทีฆนขะ
- สาระสำคัญ: ทีฆนขปริพาชกกล่าวว่า "สิ่งทั้งปวงไม่เป็นที่พอใจ" พระพุทธเจ้าตรัสถามกลับว่าความเห็นนั้นก็ไม่เป็นที่พอใจด้วยหรือไม่ และทรงแสดงธรรมเพื่อให้ทีฆนขะละทิฐิที่ยึดมั่นและยอมรับความเป็นจริงของธรรม

การศึกษาพระสูตรเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการที่พระพุทธเจ้าใช้ในการตอบปัญหาของนักบวชนอกพุทธศาสนาและการนำเสนอหลักธรรมที่เป็นแก่นของพระพุทธศาสนา

บทที่ ๔

ราชวรรค หมวดว่าด้วยพระราชา

ราชวรรค หมายถึง หมวดที่ว่าด้วยเรื่องราวของพระราชา ซึ่งนี้ถูกตั้งขึ้นตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๑๐ สูตรในวรรคนี้ ซึ่งล้วนกล่าวถึงพระราชาในอดีตบ้าง ปัจจุบันบ้าง โดยแต่ละสูตรมีเนื้อหาที่สำคัญแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ทุกพระสูตรในราชวรรคนี้มีจุดร่วมกันคือ การนำเสนอเรื่องราวของพระราชาในบริบททางศาสนาและทางสังคมของยุคสมัยนั้น ๆ

ตัวอย่างเช่น ฆฏิการสูตร ซึ่งแปลว่า พระสูตรว่าด้วยช่างหม้อชื่อฆฏิการะ พระสูตรนี้ถูกตั้งชื่อตามชื่อของช่างหม้อในอดีตที่มีความสำคัญ ซึ่งเป็นอัครอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เนื้อหาของพระสูตรนี้เป็นการบรรยายเหตุการณ์ในอดีตและอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธเจ้ากับช่างหม้อฆฏิการะ

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ รัฏฐपालสูตร ซึ่งแปลว่า พระสูตรว่าด้วยพระรัฏฐपालะ พระสูตรนี้ถูกตั้งชื่อตามชื่อบุคคลที่ปรากฏในพระสูตร เนื้อหาของรัฏฐपालสูตรแบ่งออกเป็นสองตอน โดยตอนแรกเป็นการเล่าเรื่องประวัติของรัฏฐपालกุลบุตรที่ออกบวชเพราะพึงธรรมจากพระพุทธเจ้า ตอนที่สองเป็นการสนทนาธรรมระหว่างพระรัฏฐपालะกับพระเจ้าโกรพยะ

สุดท้าย "มฆเทวสูตร" แปลว่าพระสูตรว่าด้วยพระเจ้ามฆเทวะ เนื้อหากล่าวถึงพระเจ้ามฆเทวะที่ทรงปฏิบัติตามวัตรอันงามและเจริญพรหมวิหาร ๔ ทำให้พระองค์เข้าถึงพรหมโลก ซึ่งเรื่องราวนี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงการปฏิบัติธรรมของพระองค์เท่านั้น แต่ยังเป็นแบบอย่างให้กับผู้ฟังในการปฏิบัติธรรมอีกด้วย

ราชวรรคจึงเป็นหมวดที่มีความสำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่งในการศึกษาพระพุทธศาสนา ไม่เพียงแต่ในด้านศาสนาแต่ยังรวมถึงด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของยุคสมัยนั้น ๆ ด้วย

ตัวอย่าง ราชวรรค หมวดว่าด้วยพระราชา

๑. บาลี

๑. ฆฏิการสูตร

๒๘๒. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺเขน สทฺธิ. อถ โข ภควา มคคา โอกกम्म อญฺญตรสฺมี ปเทเส สิตํ ปาตวากาสิ. อถ โข อายสมฺโต อานนทสฺส เอตทโหสิ “โก นฺุ โข เหตุ โก ปจฺจโย ภควโต สิตสฺส ปาตูกมฺมาย? น อการณฺเณ ตถาคตา สิตํ ปาตูกโรนฺตี”ติ. อถ โข อายสฺมา อานนโท เอกํสํจิวรํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลี ปณฺาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย ภควโต สิตสฺส ปาตูกมฺมาย? น อการณฺเณ ตถาคตา สิตํ ปาตูกโรนฺตี”ติ. “ภูตปุพฺพํ อานนท อิมสฺมี ปเทเส เวคฺชํคํ นาม คามนิคฺโม อโหสิ อิทฺโธ เจว ฝิโต จ พุชฺโณ อาภิณฺณมนุสฺโส. เวคฺชํคํ โข อานนท คามนิคฺมํ กสฺสโป ภควา อรหํ สมมาสมฺพุทฺโธ อุปนิสฺสาย วิหาสิ. อิทฺ สฺมํ อานนท กสฺสปสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมฺพุทฺธสฺส อาราโม อโหสิ. อิทฺ สฺมํ อานนท กสฺสโป ภควา อรหํ สมมาสมฺพุทฺโธ นิสินฺโก ภิกขุสงฺฆํ โอวทติ”ติ. อถ โข อายสฺมา อานนโท จตุคฺคณฺ์ สงฺฆาภี ปญฺญเปตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “เตน ทิ ภนฺเต ภควา นิสิตฺตุ เอตถ. อยํ ภูมิปเทโส ทฺวิทิ อรหฺนเตหิ สมมาสมฺพุทฺเธหิ ปริภุตโต ภวิสสตี”ติ. นิสิตฺติ ภควา ปญฺญุตเต อาสเน. นิสชฺช โข ภควา อายสมฺนฺตํ อานนทํ อามนฺเตสิ “ภูตปุพฺพํ อานนท อิมสฺมี ปเทเส เวคฺชํคํ นาม คามนิคฺโม อโหสิ อิทฺโธ เจว ฝิโต จ พุชฺโณ อาภิณฺณมนุสฺโส. เวคฺชํคํ โข อานนท คามนิคฺมํ กสฺสโป ภควา อรหํ สมมาสมฺพุทฺโธ อุปนิสฺสาย วิหาสิ. อิทฺ สฺมํ อานนท

กสสปลส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทสส อาราโม อโหสิ. อธิ สุกฺโก อานนท กสสโป ภควา อรหํ สมมาสมพุทโธ
นิสินโนโก ภิกขุสงฺฆํ โอวทติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑. ฆฎิการสูตร – พระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งบุคคลผู้ป็นซึ่งหม้อชื่อว่าฆฎิการะ/

๒๘๒. เอมเม – อย่างนี้ อันข้าพเจ้า/ สุตฺ; – สดับมาแล้ว/ เอกํ – หนึ่ง/ สมยํ – ในสมัย/ ภควา –
พระผู้มีพระภาคเจ้า/ โกสเลสุ – ในแคว้นแคว้นชื่อว่าโกศลทั้งหลาย/ จาริกํ – สู่ที่จาริก/ จรติ – ย่อมเที่ยวไป/
มหตา – หมู่ใหญ่/ ภิกขุสงฺเขน – ด้วยหมู่แห่งภิกษุ/ สทฺธิ. – กับ/ อถ โข – ครั้งนั้นแล/ ภควา – พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า/ มคฺคา – จากทาง/ โอฏฺกมม – ทรงแวงลงแล้ว/ อณฺณตรสฺมิ – ที่ใดที่หนึ่ง/ ปเทเส – ในประเทศ/
ลิตํ – ซึ่งการแยม/ ปาตฺวากาลิ. – ได้กระทำแล้วให้ปรากฏขึ้น/ อถ โข – ครั้งนั้นแล/ อายสฺมโต – แก่ท่านผู้มี
อายุ/ อานนทสฺส – ชื่อว่าอานนท/ เอตทโหสิ – ความคิดนั้น ได้มีแล้ว/ “โก นฺ โข – อะไร หนอแล/ เหตุ –
เป็นเหตุ/ โก – อะไร/ ปจฺจโย – เป็นปัจจัย/ ภควโต – แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ลิตสฺส – ซึ่งการแยม/ ปา
ตฺกมฺมาย? – เพื่อการกระทำให้ปรากฏขึ้น?/ น – หามิได้/ อการณเณ – เพราะเหตุที่ไม่สมควรแล้ว/ ตถาคตา
– พระตถาคตเจ้าทั้งหลาย/ ลิตํ – ซึ่งการแยม/ ปาตฺกโรนฺติ”ติ. – ย่อมกระทำให้ปรากฏขึ้น”ดังนี้/ อถ โข –
ครั้งนั้นแล/ อายสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ อานนโท – ชื่อว่าอานนท/ เอกํ – ให้เสียงบ่าข้างหนึ่ง/ จิวรํ – ซึ่งจิวร/
กริตฺวา – กระทำแล้ว/ เยน – ไค/ [ทิสภาเคน – โดยส่วนแห่งทิศ]/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เตนฺยลลํ
– ซึ่งการประนมมือ โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ ปณฺาเมตฺวา – น้อมไปข้างหน้าแล้ว/ ภควนฺตํ – กับพระผู้มีพระภาค
เจ้า/ เอตทโวจ – ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น/ “โก นฺ โข – อะไร หนอแล/ ภนฺเต – ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ/ เหตุ – เป็นเหตุ/ โก – อะไร/ ปจฺจโย – เป็นปัจจัย/ ภควโต – แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ลิตสฺส – ซึ่ง
การแยม/ ปาตฺกมฺมาย? – เพื่อการกระทำให้ปรากฏขึ้น?/ น – หามิได้/ อการณเณ – เพราะเหตุที่ไม่สมควร
แล้ว/ ตถาคตา – พระตถาคตเจ้าทั้งหลาย/ ลิตํ – ซึ่งการแยม/ ปาตฺกโรนฺติ”ติ. – ย่อมกระทำให้ปรากฏขึ้น”
ดังนี้/ “ภูตปุพฺพํ – เรื่องมีแล้วในกาลก่อน/ อานนท – ดูก่อนอานนท/ อิมสฺมิ – นี้/ ปเทเส – ในประเทศ/
เวคฺคิํ นาม – ชื่อว่าเวคคิ/ คามนิคฺโข – หมู่บ้านและนิคม/ อโหสิ – ได้มีแล้ว/ อิทโธ เจว – เป็นที่
สำเร็จแล้ว ด้วยนั้นแล/ ฝิโต จ – เป็นที่รุ่งเรืองแล้ว ด้วย/ พหุชน – เป็นที่มีประชาชนมาก/ อากิณฺณนฺนุสฺโส.
– เป็นที่มีมนุษย์เกลื่อนกล่นทั่วแล้ว/ เวคฺคิํ โข – ชื่อว่าเวคคิแล/ อานนท – ดูก่อนอานนท/ คามนิคฺมํ –
ซึ่งหมู่บ้านและนิคม/ กสสโป – ทรงพระนามว่ากสสปะ/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรหํ – เป็นพระ
อรหันต์/ สมมาสมพุทโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ อุปนิสฺสาย – เข้าไปอาศัยแล้ว/ วิ
หาลิ. – พำนักอยู่แล้ว/ อธิ – นี้/ [ฐาเน – ในสถานที่]/ สุกฺโก – ได้ยินว่า/ อานนท – ดูก่อนอานนท/ กสสปลส –
ทรงพระนามว่ากสสปะ/ ภควโต – แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรหโต – ผู้เป็นพระอรหันต์/ สมมาสมพุทสฺส –
ผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ อาราโม – พระอาราม/ อโหสิ. – ได้มีแล้ว/ อธิ – นี้/ [ฐาเน – ใน
สถานที่]/ สุกฺโก – ได้ยินว่า/ อานนท – ดูก่อนอานนท/ กสสโป – ทรงพระนามว่ากสสปะ/ ภควา – พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า/ อรหํ – เป็นพระอรหันต์/ สมมาสมพุทโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ นิสินโนโก
– ทรงประทับนั่งแล้ว/ ภิกขุสงฺฆํ – ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ/ โอวทติ”ติ. – ย่อมตรัสสอน”ดังนี้/ อถ โข – ครั้งนั้นแล/
อายสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ อานนโท – ชื่อว่าอานนท/ จตฺตคฺคณํ – ที่ซ้อนกัน ๔ ชั้น/ สงฺฆาฏี – ซึ่งผ้าห่มซ้อน/
ปญฺญเปตฺวา – จัดแจงแล้ว/ ภควนฺตํ – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ – ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งเนื้อความ
นั้น/ “เตนฺหิ – ถ้าอย่างนั้น/ ภนฺเต – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ นิสิตฺตํ – ของ
ประทับนั่ง/ เอตถ. – นี้/ [อาสเน – บนพุทธอาสน์]/ อยํ – นี้/ ภูมิปเทโส – ส่วนแห่งภาคพื้น/ ทฺวอิ – ๒
พระองค์/ อรหฺนเตหิ – เป็นพระอรหันต์/ สมมาสมพุทฺเธหิ – ผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/

[ภควนเดหิ - อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย]/ ปริภุโต - ทรงใช้สอยแล้ว/ ภวิสสตี”ติ. - จักเป็น”ดังนี้/ นิ
 ลีทิ - ทรงประทับนั่งแล้ว/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปณญุตเต - ที่จัดแจงแล้ว/ อาสเน. - บนที่เป็นที่
 ประทับนั่ง/ นิสชช โข - ครั้นทรงประทับนั่งแล้วแล/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ आयสมฺมन्द - ซึ่งท่านผู้มี
 อายุ/ อานนท - ชื่อว่าอานนท/ อามนเตสิ - ตรัสเรียกมาแล้ว/ “ภูตปุพฺพ - เรื่องมีแล้วในกาลก่อน/ อานนท
 - ดูก่อนอานนท/ อิมสฺมี - นี่/ ปเทเส - ในประเทศ/ เวคหังคํ นาม - ชื่อว่าเวคหังคะ/ คามนิคม - หมู่บ้าน
 และนิคม/ โอโหสิ - ได้มีแล้ว/ อิโธ เจว - เป็นที่สำเร็จแล้ว ด้วยนั้นแล/ ฝิโต จ - เป็นที่รุ่งเรืองแล้ว ด้วย/
 พหุชโน - เป็นที่มีประชาชนมาก/ อากิณณมฺมสุ. - เป็นที่มีมนุษย์เกลื่อนกล่นทั่วแล้ว/ เวคหังคํ โข - ชื่อว่า
 เวคหังคะแล/ อานนท - ดูก่อนอานนท/ คามนิคม - ซึ่งหมู่บ้านและนิคม/ กสฺสโป - ทรงพระนามว่ากัสสปะ/
 ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรหิ - เป็นพระอรหันต์/ สมฺมาสมฺพุทฺโธ - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์
 เองโดยชอบ/ อุปนิสสาย - เข้าไปอาศัยแล้ว/ วิทลสิ. - พำนักอยู่แล้ว/ อิธ - นี่/ [ฐาเน - ในสถานที่/ สฺหิ - ได้ยิน
 ว่า/ อานนท - ดูก่อนอานนท/ กสฺสปสฺส - ทรงพระนามว่ากัสสปะ/ ภควโต - แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรหโต - ผู้
 เป็นพระอรหันต์/ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส - ผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ อาราม - พระอาราม/ โอโหสิ. -
 ได้เป็นแล้ว/ อิธ - นี่/ [ฐาเน - ในสถานที่/ สฺหิ - ได้ยินว่า/ อานนท - ดูก่อนอานนท/ กสฺสโป - ทรงพระนาม
 ว่ากัสสปะ/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรหิ - เป็นพระอรหันต์/ สมฺมาสมฺพุทฺโธ - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วย
 พระองค์เองโดยชอบ/ นิสินฺนโก - ทรงประทับนั่งแล้ว/ ภิกขุสงฺฆ - ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ/ โอวทติ. - ย่อมตรัสสอน/

๓. การแปลโดยความ

๑. ฎีกการสูตร ว่าด้วยช่างหม้อชื่อฎีกการะ

[๒๘๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลพร้อมกับ
 ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จแะออกจากทางแล้วได้ทรงแยมพระโอษฐ์ ณ สถานที่แห่ง
 หนึ่ง ครั้นนั้น ท่านพระอานนทได้คิดว่า “อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาคทรงแยมพระโอษฐ์
 เพราะพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ทรงแยมพระโอษฐ์โดยไม่มีสาเหตุ” ลำดับนั้น ท่านพระอานนทจึงห่มผ้า
 อุตตราสงค์เฉียงบ่า ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ได้ทูลถามพระองค์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้
 เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาคทรงแยมพระโอษฐ์ เพราะพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่
 ทรงแยมพระโอษฐ์โดยไม่มีสาเหตุ” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท เรื่องเคยมีมาแล้ว ณ สถานที่แห่งนี้
 มีนิคมชื่อเวคหังคะ เป็นนิคมมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีพลเมืองหนาแน่น พระผู้มีพระภาคพระ
 นามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอาศัยเวคหังคะนิคมอยู่ ได้ยินว่า ที่นี้เคยเป็นอารามของ
 พระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นมาก่อน ได้ยินว่า พระผู้มี
 พระภาคพระนามว่ากัสสปะผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสสอนภิกษุสงฆ์ ณ ที่นี้” ครั้นนั้น
 ท่านพระอานนทได้ปูลาดผ้าสังฆาฏิเป็น ๔ ชั้นถวาย แล้วกราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 ถ้าเช่นนั้น ขอพระผู้มีพระภาคจงประทับ นั่ง ณ ที่นี้เถิด ภาคพื้นส่วนนี้จักเป็นส่วนที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธ
 เจ้า ๒ พระองค์ทรงใช้สอย” พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้รับสั่งเรียกท่าน พระ
 อานนทมาตรัสว่า “อานนท เรื่องเคยมีมาแล้ว ณ สถานที่แห่งนี้ มีนิคมชื่อเวคหังคะ เป็นนิคม มั่งคั่ง อุดม
 สมบูรณ์ มีประชากรมาก มีพลเมืองหนาแน่น พระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัม
 พุทธเจ้า ทรงอาศัยเวคหังคะนิคมอยู่ ได้ยินว่า ที่นี้เคยเป็นอารามของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็น
 พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นมาก่อน ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพระ
 อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับนั่งตรัสสอนภิกษุสงฆ์ ณ ที่นี้”^๔

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๘๒/๓๓๗-๓๓๘.

สรุป

ราชวรรคเป็นหมวดที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีพระสูตรทั้งหมด ๑๐ สูตร ที่ชื่อของแต่ละสูตรตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรนั้นๆ ในที่นี้จะขอสรุปสาระสำคัญของ ๓ พระสูตรแรก ดังนี้

๑. ฌกัฏฐสูตร

- ที่มาของชื่อ: ตั้งชื่อตามชานหม้อชื่อ ฌกัฏฐะ ซึ่งเป็นอัครอุปฐากของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ

- ที่มาของพระสูตร: พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พระอานนท์และภิกษุทั้งหลาย ขณะเสด็จจาริกในแคว้นโกศล

- ใจความสำคัญ: เล่าเรื่องในอดีตของพระพุทธเจ้าที่เคยเป็นโชติปาละมานพ ถูกชานหม้อฌกัฏฐะชักชวนให้ไปพบพระกัสสปพุทธเจ้า ฟังธรรมและออกบวช

- ข้อสังเกต: การแย้มพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าและลำแสงที่ปรากฏเป็นสัญญาณ

๒. รัฐฐปาละสูตร

- ที่มาของชื่อ: ตั้งชื่อตามพระรัฐฐปาละ

- ที่มาของพระสูตร: พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ชาวกุลลโกฏิฉัตตนิคม ขณะประทับที่กุลลโกฏิฉัตตนิคม

- ใจความสำคัญ: เล่าเรื่องรัฐฐปาละบุตรที่ออกบวชและบรรลุอรหัตตผล การสนทนาระหว่างพระรัฐฐปาละกับพระเจ้าโกธิสยะเกี่ยวกับเหตุการณ์การออกบวช

- ข้อสังเกต: พระรัฐฐปาละเป็นหนึ่งในสาวกผู้ใหญ่ ๘๐ รูป และคำสอนที่ทำให้ท่านออกบวช

๓. มฆเทวสูตร

- ที่มาของชื่อ: ตั้งชื่อตามพระเจ้ามฆเทวะ

- ที่มาของพระสูตร: พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พระอานนท์ ขณะประทับอยู่ ณ อัมพวันของพระเจ้ามฆเทวะ

- ใจความสำคัญ: เล่าเรื่องอดีตของพระองค์ที่เคยเป็นพระเจ้ามฆเทวะ ตั้งวัตรปฏิบัติจนเข้าถึงพรหมโลก และการแสดงธรรมเกี่ยวกับอริยมรรคมีองค์ ๘

- ข้อสังเกต: พระสูตรนี้ให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของอินเดียโบราณ
สาระสำคัญของแต่ละพระสูตรมีความลึกซึ้งและแฝงไปด้วยคติธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม

บทที่ ๕

พราหมณวรรค หมวดว่าด้วยพราหมณ์

พราหมณวรรค หรือ หมวดว่าด้วยพราหมณ์ เป็นหมวดที่มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับพราหมณ์และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งประมวลไว้ในพระสูตรทั้ง ๑๐ สูตรที่มีความหมายและสาระที่แตกต่างกันไป ในบทนี้เราจะทำความรู้จักกับพรหมายสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรว่าด้วยพราหมณ์ชื่อพรหมาย ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงมิลิลา แคว้นวิเทหะ พรหมายพราหมณ์เป็นผู้มีความรู้ลึกซึ้งในไตรเพทและศาสตร์ต่างๆ มีชื่อเสียงโด่งดังในยุคนั้น

พรหมายสูตรจัดอยู่ในประเภทปุจฉาวิสัชนา ซึ่งเป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ โดยพระผู้มีพระภาคทรงตอบปัญหาของพรหมายพราหมณ์ ขณะประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของพระเจ้ามณฑะ ความสนใจของพรหมายพราหมณ์ต่อพระผู้มีพระภาคเริ่มขึ้นจากการส่งศิษย์ไปตรวจดูลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ และเมื่อได้เห็นครบถ้วนจึงเกิดความเลื่อมใส จากนั้นพรหมายพราหมณ์จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อสนทนาธรรม จนกระทั่งบรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามี

พรหมายสูตรยังมีลักษณะคล้ายกับอัมพภูตสูตรจากทีฆนิกาย สีลขันธวรรค โดยเนื้อหากล่าวถึงลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการและอิริยาบถของมหาบุรุษอย่างครบถ้วน แต่ไม่ละเอียดเท่าที่ทรงแสดงในมหาปทานสูตรและลักขณสูตร

การศึกษาพราหมณวรรคนี้จะช่วยให้เราเข้าใจถึงวิธีการแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคที่สามารถปรับให้เข้ากับความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้ฟังในยุคนั้น และยังเป็นโอกาสให้เราได้เรียนรู้ถึงวิธีการสนทนาและตอบปัญหาของพระพุทธองค์ในบริบทที่แตกต่างกันไป โดยชื่อของแต่ละสูตรนั้นมาจากบุคคลสำคัญที่ปรากฏในพระสูตรนั้น ๆ ในที่นี้จะนำเสนอรายละเอียดและสาระสำคัญของแต่ละพระสูตรดังนี้

๑. พรหมายสูตร

๑.๑ ที่มาของชื่อ

พรหมายสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยพราหมณ์ชื่อพรหมาย ซึ่งเป็นพราหมณ์ผู้มีชื่อเสียงอาศัยอยู่ในกรุงมิลิลา แคว้นวิเทหะ

๑.๒ ที่มาของพระสูตร

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พรหมายพราหมณ์ ขณะประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของพระเจ้ามณฑะ เขตกรุงมิลิลา แคว้นวิเทหะ

๑.๓ รูปแบบของพระสูตร

รูปแบบของพระสูตรเป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ

๑.๔ ใจความสำคัญของพระสูตร

พรหมายพราหมณ์ส่งอุตรมาณพไปตรวจดูลักษณะมหาบุรุษของพระพุทธเจ้า เมื่อพบเห็นลักษณะครบถ้วนจึงเกิดความเลื่อมใส และนำเรื่องกลับไปบอกพรหมายพราหมณ์ พรหมายพราหมณ์จึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและทูลถามปัญหาเกี่ยวกับความเป็นพราหมณ์ พระพุทธเจ้าตรัสตอบจนพรหมายพราหมณ์เกิดความเลื่อมใสและบรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามี

๑.๕ ข้อสังเกต

พระสูตรนี้มีลักษณะคล้ายกับอัมพภูตสูตรในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เนื้อหากล่าวถึงลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

๒. เสลสูตร

๒.๑ ที่มาของชื่อ

เสลสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยพราหมณ์ชื่อเสละ ซึ่งเป็นผู้รู้จบไตรเพทและสอนมนตร์แก่
มาณพจำนวน ๓๐๐ คน

๒.๒ ที่มาของพระสูตร

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่เสลพราหมณ์ ขณะประทับอยู่ที่อาปณนิคม แคว้นอัง
คุตตรปาละ

๒.๓ รูปแบบของพระสูตร

รูปแบบของพระสูตรเป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ

๒.๔ ใจความสำคัญของพระสูตร

เสลพราหมณ์เกิดความสนใจในพระพุทเจ้าและเข้าเฝ้าเพื่อสนทนาธรรม เมื่อเห็นลักษณะ
มหาบุรุษและฟังธรรมจากพระพุทเจ้าแล้วก็เกิดความเลื่อมใสและทูลขอบรรพชาอุปสมบทพร้อมกับลูกศิษย์

๒.๕ ข้อสังเกต

พระพุทเจ้าทรงแสดงธรรมตามความสนใจของผู้ฟัง และใช้วิธีประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับ
ลัทธิที่ผู้ฟังนับถือ

๓. อัสนายนสูตร

๓.๑ ที่มาของชื่อ

อัสนายนสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยมาณพชื่ออัสนายณะ ซึ่งเป็นมาณพหนุ่มอายุเพียง
๑๖ ปี แต่รู้จบไตรเพท

๓.๒ ที่มาของพระสูตร

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่อัสนายนมาณพ ซึ่งรับอาสาพกวพราหมณ์ ๕๐๐
คน เข้าไปได้ว่าทะาะกับพระองค์ ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี

๓.๓ รูปแบบของพระสูตร

รูปแบบของอัสนายนสูตร เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ เชิงโต้ว่าทะ

๓.๔ ใจความสำคัญของพระสูตร

พระพุทเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายมิได้ขึ้นอยู่กับชนชั้นวรรณะ แต่
ขึ้นอยู่กับความประพฤติ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อัสนายนมาณพยอมรับว่าคำสอนของพระพุทเจ้าเป็นความ
จริงและแสดงตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต

๓.๕ ข้อสังเกต

อัสนายนมาณพเป็นผู้รู้จบไตรเพทและมีความสามารถในการโต้ว่าทะ แต่เมื่อฟังธรรมจาก
พระพุทเจ้าก็ยอมรับในความจริงและแสดงตนเป็นอุบาสก

ในเอกสารนี้ครอบคลุมเพียงสามพระสูตรจากทั้งหมดสิบพระสูตรในพราหมณวรรค แต่ละพระสูตร
ล้วนมีสาระสำคัญและแสดงให้เห็นถึงปัญญาและธรรมของพระพุทเจ้า

ตัวอย่าง พราหมณวรรค หมวดว่าด้วยพราหมณ์

๑. บาลี

๑. พรหมายสุตต์

๓๘๓. เอวํ เม สุตํ เอกํ สมัยํ ภควา วิเทหเส จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺเขน สหี ปญจมตฺเตหิ ภิกขุสฺเตหิ. เตन โข ปน สมเยน พรหมายุ พราหมโณ มิจฺฉายํ ปฏฺวีสฺติ ชินฺโณ วุฑฺฒิ มหลลโก อทฺธโคโต วโย อนุปฺปตฺโต วิสฺวสฺสสฺติโก ชาตียา ตินฺณ เวทานํ ปารคฺคู สนิฆณฺฑเกฏฺฐาณํ สากฺขรปฺเปทานํ อิตฺติหสฺสพญฺจมานํ ปทโก เวยยากรโณ โลกายตฺมมหาปฺริสฺสกลฺขณฺโส อนุวโย. อสฺสสฺสิ โข พรหมายุ พราหมโณ “สมโณ ชลฺ โภ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิตฺโต วิเทหเส จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺเขน สหี ปญจมตฺเตหิ ภิกขุสฺเตหิ. ตํ โข ปน ภาวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลยาโณ กิตฺติสฺสทฺโท อพฺภุคฺคโต ‘อิตฺติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณฺสมปฺนโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตรโร ปฺริสฺทมฺมสารถิ สฺตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ. โส อิมํ โลกํ สทฺเวกํ สมารกํ สพรหมกํ สสฺสสมณพราหมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญญา สจฺฉิกฺคฺวา ปเวเทติ. โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกฺกลยาณํ มชฺฌเมกฺกลยาณํ ปรีโยสานกฺกลยาณํ สาตถํ สพฺยณฺชนํ เกวลปรีปฺญณํ ปรีสุทฺธํ พรหมจริยํ ปกาเสติ. สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหํ ทสฺสนํ โหตี”ติ.

๓๘๔. เตน โข ปน สมเยน พรหมายุสฺส พราหมณสฺส อุตฺตรโร นาม มาณโว อนุตฺวาสิ โหติ ตินฺณ เวทานํ ปารคฺคู สนิฆณฺฑเกฏฺฐาณํ สากฺขรปฺเปทานํ อิตฺติหสฺสพญฺจมานํ ปทโก เวยยากรโณ โลกายตฺมมหาปฺริสฺสกลฺขณฺโส อนุวโย. อถ โข พรหมายุ พราหมโณ อุตฺตรโร มาณโว อามนฺเตสิ “อโย ตาต อุตฺตร สมโณ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิตฺโต วิเทหเส จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺเขน สหี ปญจมตฺเตหิ ภิกขุสฺเตหิ. ตํ โข ปน ภาวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลยาโณ กิตฺติสฺสทฺโท อพฺภุคฺคโต ‘อิตฺติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ.เป. สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหํ ทสฺสนํ โหตี”ติ. เอหิ ตวํ ตาต อุตฺตร เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกม อฺปสงฺกมิตฺวา สมณํ โคตมํ ชานาหิ ยถิ วา ตํ ภาวนฺตํ โคตมํ ตถา สนฺตํเยว สทฺโท อพฺภุคฺคโต ยถิ วา โน ตถา ยถิ วา โส ภวํ โคตโม ตาติโส ยถิ วา น ตาติโส. ตถา มยํ ตํ ภาวนฺตํ โคตมํ เวทิสฺสามา”ติ. “ยถา กถํ ปนาหํ โภ ตํ ภาวนฺตํ โคตมํ ชานิสฺสามิ ยถิ วา ตํ ภาวนฺตํ โคตมํ ตถา สนฺตํเยว สทฺโท อพฺภุคฺคโต ยถิ วา โน ตถา ยถิ วา โส ภวํ โคตโม ตาติโส ยถิ วา น ตาติโส”ติ. “อาคตานิ โข ตาต อุตฺตร อมฺหากํ มนฺเตสุ ทวตฺตีสมมหาปฺริสฺสกลฺขณานิ ยถิ สมณนาคตสฺส มหาปฺริสฺสสฺส ทเวเยว คติโย ภาวนฺติ อนนฺถญา สเจ อการํ อชฺฌาวสฺติ ราชา โหติ จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตฺรณฺโต วิชิตาวิ ชนปทตถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมนฺนาโคโต. ตสฺสสิมานิ สตฺตร รตนานิ ภาวนฺติ เสยฺยถิ ทจฺจกรตฺนํ หตฺถิรตฺนํ อสฺสรตฺนํ มณฺธิรตฺนํ อิตฺถิรตฺนํ คหปติรตฺนํ ปรีณายกรตฺนเมว สตฺตมํ. ปโรสสสฺส โข ปนสฺส ปฺตฺตา ภาวนฺติ สุรา วีรจฺจครูปา ปฺรเสนปฺปมทฺทนา. โส อิมํ ปถวิ สาคฺร ปรีณยนฺตํ อทฺถนฺเตน อสฺตเถน ธมฺเมน อภิวิชฺชย อชฺฌาวสฺติ. สเจ โข ปน อการสมฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตํ อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก วิวญฺญจฺฉนฺโต. อหํ โข ปน ตาต อุตฺตร มนฺตานํ ทาตา ตวํ มนฺตานํ ปฏฺฐิคฺคเหตา”ติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑. พรหมายสุตต์ – พระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งพราหมณ์ชื่อว่าพรหมายุ/

๓๘๓. เอวเม – อย่างนี้ อันข้าพเจ้า/ สุตฺ; – สดับมาแล้ว/ เอกํ – หนึ่ง/ สมัยํ – ในสมัย/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ วิเทหเส – ในแคว้นแคว้นชื่อว่าวิเทหะทั้งหลาย/ จาริกํ – ผู้ที่จาริก/ จรติ – ย่อมเสด็จเที่ยวไป/ มหตา – ใหญ่/ ภิกขุสงฺเขน – ด้วยหมู่แห่งภิกษุ/ สหี – กับ/ ปญจมตฺเตหิ – มีประมาณที่คุณแล้วด้วยภิกษุ ๕ รูป/ ภิกขุสฺเตหิ. – ด้วยร้อยแห่งภิกษุทั้งหลาย/ เตน โข – นั้นแล/ ปน – ก็/ สมเยน – โดยสมัย/ พรหมายุ – ชื่อว่าพรหมายุ/ พราหมโณ – พราหมณ์/ มิจฺฉายํ – ในเมืองชื่อว่ามิจฉา/ ปฏฺวีสฺติ – ย่อมอาศัยอยู่เฉพาะ/ ชินฺโณ – เป็นผู้แก่ชราแล้ว/ วุฑฺฒิ – เป็นผู้มีวัยที่เจริญแล้ว/ มหลลโก – เป็นผู้ถือเอาซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้ใหญ่โดยอายุ/ อทฺธโคโต – เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกาลยี่ดยาว/ วโยอนุปฺปตฺโต – เป็นผู้ถึงโดย

ลำดับแล้วซึ่งวัย/ วีรสตสสติโก – เป็นผู้มีอายุได้ ๑๒๐ ปี/ ขาดิยา – โดยการเกิด/ ตินณ – ๓ คัมภีร์/ เวทานิ – แห่งความรู้ทั้งหลาย/ ปารค – เป็นผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ/ สนิมณฑุเกฏฏาน – ที่เป็นไปกับด้วยนิมณฑุศาสตร์และเภฏศาสตร์/ สากุขรูปเภทาน – ที่เป็นไปกับด้วยอักษรศาสตร์/ อิตินาสปณจมาน – ที่มีคัมภีร์อิตินาสเป็นที ๕/ ปทโก – เป็นผู้รู้ซึ่งตัวบท/ เวยยากรโณ – เป็นผู้เชี่ยวชาญในไวยากรณ์/ โลกายตมหาปุริสลกขณสุ – ในโลกายตศาสตร์ การทำนายลักษณะมหาบุรุษทั้งหลาย/ อนวโย. – เป็นผู้ชำนาญ/ อสสสิ โข – ได้สดับแล้วแล/ พรหมาย – ชื่อว่าพรหมาย/ พรหมโณ – พรหมณ/ “สมโณ – พระสมณะ/ ขล – ได้ยินว่า/ โภ – ดูก่อนท่านผู้เจริญ/ โคตโม – ทรงพระนามว่าโคตม/ สกยปุตโต – เป็นพระโอรสแห่งเจ้าศากยะ/ สกยกุล – จากตระกูลแห่งเจ้าศากยะ/ ปพพิโต – ออกผนวชแล้ว/ วิเทหสุ – ในแคว้นแคว้นชื่อว่าวิเทหทั้งหลาย/ จาริก – สู่ที่จาริก/ จรติ – ย่อมเสด็จเที่ยวไป/ มหตา – หมูใหญ่/ ภิกขุสงเขน – ด้วยหมู่แห่งภิกษุ/ สหิ – กับ/ ปณจมตเตหิ – มีประมาณที่คุณแล้วด้วยภิกษุ ๕ รูป/ ภิกขุสเทหิ. – ด้วยร้อยแห่งภิกษุทั้งหลาย/ ต โข – พระองค์นั้นแล/ ปน – ก็/ ภวนต – ซึ่งท่านผู้เจริญ/ โคตม – ทรงพระนามว่าโคตม/ เอว – อย่างนี้/ กลยาโณ – ที่ตั้งมา/ กิตติสทโท – เสียงแห่งการสดุดี/ อพุกคโต – กระจ่ายขึ้นไปยิ่งแล้ว/ ‘อิตปิ – แม้ด้วยเหตุนี้/ โส – พระองค์นั้น/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรห – เป็นพระอรหันต์/ สมมาสมพุทโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ วิชชาจรณสมปนโน – เป็นผู้ทรงถึงพร้อมกันแล้วด้วยความรู้และความประพฤติ/ สุกโต – เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว/ โลกวิน – เป็นผู้รู้ซึ่งโลกโดยปกติ/ อนุตโตโร – เป็นผู้มีบุคคลอื่นยิ่งกว่าหาไม่ได้/ ปุริสทมมสารถิ – เป็นสารถผู้ฝึกซึ่งบุรุษที่ควรฝึก/ สดถา – เป็นพระศาสดา/ เทวมนุสสาน – ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย/ พุทโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้ว/ ภควา’ติ – เป็นผู้ทรงจำแนกซึ่งธรรม’ดังนี้/ โส – พระองค์นั้น/ [ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า]/ อิม – นี้/ โลก – ยังโลก/ สเทวก – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของเทวดา/ สมารก – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของมาร/ สพรหมก – ที่เป็นไปกับด้วยโลกของพรหม/ ปช – ยังหมู่สัตว์/ สสสมณพรหมณิ – ที่เป็นไปกับด้วยสมณะและพรหมณ/ สเทวมนุสส – ที่เป็นไปกับด้วยเทวดาและมนุษย์/ สย – ด้วยพระองค์เอง/ อภิญญา – ด้วยความรู้ยิ่ง/ สจจิกตวา – ทรงรู้แจ้งแล้ว/ ปเวเทติ. – ย่อมให้รู้ทั่ว/ โส – พระองค์นั้น/ [ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า]/ ธมม – ซึ่งพระธรรม/ เทเสติ – ย่อมทรงแสดง/ อาทิกุลยาน – ที่มีความมั่งคั่งในเบื้องต้น/ มขณกุลยาน – ที่มีความมั่งคั่งในท่ามกลาง/ ปริโยสานกุลยาน – ที่มีความมั่งคั่งในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงโดยรอบ/ สาดถ – ที่เป็นไปกับด้วยอรรถะ/ สพยุณชน – ที่เป็นไปกับด้วยพยัญชนะ/ เกวลปริญญ – ที่เต็มโดยรอบแล้วโดยสิ้นเชิง/ ปริสุท – ที่หมดจดโดยรอบแล้ว/ พรหมจริย – ซึ่งการประพฤติซึ่งธรรมที่ประเสริฐ/ ปกาเสติ; – ย่อมทรงประกาศ/ “สาธุ โข – เป็นกรรมยังประโยชน์ให้สำเร็จแล/ ปน – ก็/ ตถารูปาน – ผู้มีรูปโดยประการอย่างนั้น/ อรหต – ซึ่งพระอรหันต์ทั้งหลาย/ ทสสน – การเห็น/ โหติ”’ติ. – ย่อมเป็น”’ดังนี้/

๓๘๔. เตน โข – นั้นแล/ ปน – ก็/ สมเยน – โดยสมัย/ พรหมายุสส – ชื่อว่าพรหมาย/ พรหมณสส – ของพรหมณ/ อุตตโร นาม – ชื่อว่าอุตตระ/ มานโว – มาณพ/ อนตวาสิ – เป็นผู้อาศัยอยู่ในภายในโดยปกติ/ โหติ – ย่อมเป็น/ ตินณ – ๓ คัมภีร์/ เวทานิ – แห่งความรู้ทั้งหลาย/ ปารค – เป็นผู้ถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ/ สนิมณฑุเกฏฏาน – ที่เป็นไปกับด้วยนิมณฑุศาสตร์และเภฏศาสตร์/ สากุขรูปเภทาน – ที่เป็นไปกับด้วยอักษรศาสตร์/ อิตินาสปณจมาน – ที่มีคัมภีร์อิตินาสเป็นที ๕/ ปทโก – เป็นผู้รู้ซึ่งตัวบท/ เวยยากรโณ – เป็นผู้เชี่ยวชาญในไวยากรณ์/ โลกายตมหาปุริสลกขณสุ – ในโลกายตศาสตร์ การทำนายลักษณะมหาบุรุษทั้งหลาย/ อนวโย. – เป็นผู้ชำนาญ/ อล โข – ครั้งนั้นแล/ พรหมาย – ชื่อว่าพรหมาย/ พรหมโณ – พรหมณ/ อุตตโร – ชื่อว่าอุตตระ/ มานโว – ซึ่งมาณพ/ อามนเตสิ – ตรัสเรียกมาแล้ว/ “อโย – นี้/ ตาต – แนะนำ/ อุตต – ชื่อว่าอุตตระ/ สมโณ – พระสมณะ/ โคตโม – ทรงพระนามว่าโคตม/ สกยปุตโต – เป็นพระโอรสแห่งเจ้าศากยะ/ สกยกุล – จากตระกูลแห่งเจ้าศากยะ/ ปพพิโต – ออกผนวชแล้ว/ วิเทหสุ – ใน

แวนแคว้นชื่อว่าวิเทหะทั้งหลาย/ จาริก – สู้ที่จากริก/ จรติ – ย่อมเสด็จเที่ยวไป/ มหตา – หมูใหญ่/ ภิกขุสง
 เชน – ด้วยหมู่แห่งภิกษุ/ สหธิ – กับ/ ปณจมตเตหิ – มีประมาณที่คูณแล้วด้วยภิกษุ ๕ รูป/ ภิกขุสเทหิ –
 ด้วยร้อยแห่งภิกษุทั้งหลาย/ ตั โข – พระองค์นั้นแล/ ปน – ก็/ ภาวนต – ซึ่งท่านผู้เจริญ/ โคตม – ทรงพระ
 นามว่าโคตม/ เอว – อย่างนี้/ กลยาโณ – ที่ตั้งงาม/ กิตติสทโท – เสียงแห่งการสดุดี/ อพภุคโคโต – กระจายขึ้น
 ไปยังแล้ว/ ‘อิตติปิ – แม้ด้วยเหตุนี้/ โส – พระองค์นั้น/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อรหิ – เป็นพระอรหันต์/
 สมมาสมพุทโธปา – เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ ฯลฯ/ สารุ โข – เป็นกรรมยังประโยชน์
 ให้สำเร็จแล/ ปน – ก็/ ตถารูปาน – ผู้มีรูปโดยประการอย่างนั้น/ อรหต – ซึ่งพระอรหันต์ทั้งหลาย/ ทสสน –
 การเห็น/ โหติ’ติ. – ย่อมเป็น’ดังนี้/ เอหิ – จงมาเถิด/ ตว – เธอ/ ตาต – เนาะพ่อ/ อุตฺตร – ชื่อว่าอุตฺตระ/
 เยน – ไດ/ [ทิสภาเคน – โดยส่วนแห่งทิศ]/ สมโณ – พระสมณะ/ โคตโม – ทรงพระนามว่าโคตม/ เตนุปลง
 กม; – จงก้าวเข้าไปหาด้วยดีเถิด โดยส่วนแห่งทิศนั้น/ อุปสงกมิตวา – ครั้นก้าวเข้าไปหาด้วยดีแล้ว/ สมณ –
 ซึ่งพระสมณะ/ โคตม – ทรงพระนามว่าโคตม/ ชานาหิ – ขอจงรู้/ ยถิ วา – หรือว่า/ ต – พระองค์นั้น/ ภาวนต
 – ซึ่งท่านผู้เจริญ/ โคตม – ทรงพระนามว่าโคตม/ ตถา – เหมือนอย่างนั้น/ สนตฺเตว – ผู้เป็นอยู่นั้นแล/ กิต
 ติสทโท – เสียงแห่งการสดุดี/ อพภุคโคโต – กระจายขึ้นไปยังแล้ว/ ยถิ วา – หรือว่า/ โน – หามิได้/ ตถา –
 โดยประการอย่างนั้น/ ยถิ วา – หรือ/ โส – พระองค์นั้น/ ภว – พระองค์ผู้เจริญ/ โคตโม – ทรงพระนามว่าโค
 ตม/ ตาติโส – เป็นผู้ที่พึงเห็นเสมอด้วยบุคคลผู้นั้น/ ยถิ วา – หรือว่า/ น – หามิได้/ ตาติโส. – เป็นผู้ที่พึงเห็น
 เสมอด้วยบุคคลผู้นั้น/ ตถา – เหมือนอย่างนั้น/ มย – ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ ต – พระองค์นั้น/ ภาวนต – ซึ่งท่านผู้
 เจริญ/ โคตม – ทรงพระนามว่าโคตม/ เวทิสสามา’ติ. – จักได้รู้จัก’ดังนี้/ “ยถา กถ – โดยประการอย่างไร/
 ปนาห – ก็ ข้าพเจ้า/ โภ – ข้าแต่ท่านผู้เจริญ/ ต – พระองค์นั้น/ ภาวนต – ซึ่งท่านผู้เจริญ/ โคตม – ทรงพระ
 นามว่าโคตม/ ชานิสสามิ – จักรู้จัก/ ยถิ วา – หรือ/ ต – พระองค์นั้น/ ภาวนต – ซึ่งท่านผู้เจริญ/ โคตม –
 ทรงพระนามว่าโคตม/ ตถา – เหมือนอย่างนั้น/ สนตฺเตว – ผู้เป็นอยู่นั้นแล/ กิตติสทโท – เสียงแห่งการสดุดี/
 อพภุคโคโต – กระจายขึ้นไปยังแล้ว/ ยถิ วา – หรือว่า/ โน – หามิได้/ ตถา – โดยประการอย่างนั้น/ ยถิ วา –
 หรือ/ โส – พระองค์นั้น/ ภว – พระองค์ผู้เจริญ/ โคตโม – ทรงพระนามว่าโคตม/ ตาติโส – เป็นผู้ที่พึงเห็น
 เสมอด้วยบุคคลผู้นั้น/ ยถิ วา – หรือว่า/ น – หามิได้/ ตาติโส’ติ. – เป็นผู้ที่พึงเห็นเสมอด้วยบุคคลผู้นั้น”
 ดังนี้/ “อาคทานิ โข – มาแล้วแล/ ตาต – เนาะพ่อ/ อุตฺตร – ชื่อว่าอุตฺตระ/ อุมหาก – ของข้าพเจ้าทั้งหลาย/
 มนเตสุ – ในมนตร์ทั้งหลาย/ [ทานิ – เหล่านั้น/ ทวตฺติส – ๓๒ ประการ/ มหาปฐิสลภุขณานิ – ลักษณะแห่ง
 มหาบุรุษทั้งหลาย/ เยหิ – เหล่าใด/ [มหาปฐิสลภุขณเหหิ – ด้วยลักษณะแห่งมหาบุรุษทั้งหลาย]/ สมณฺนาคตสส
 – ผู้มาตามพร้อมแล้ว/ มหาปฐิสสส – ของมหาบุรุษ/ ทเวเยว – ๒ อย่างเท่านั้น/ คติโย – ภูมิเป็นที่ไป
 ทั้งหลาย/ ภาวนติ – ย่อมเป็น/ อนนฺถยา. – ไม่เป็นโดยประการอย่างอื่น/ สเจ – ถ้าวา/ [มหาปฐิส – มหา
 บุรุษ/ อการ – ซึ่งเรือน/ อชฺฆมาวสติ – ย่อมทรงอยู่ครอบครอง/ ราชา – เป็นพระราช/ โหติ – ย่อมเป็น/
 จกฺกวตฺติ – ผู้เป็นจักรพรรดิ/ ธมฺมิโก – เป็นผู้ทรงประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรม/ ธมฺมราชา – เป็นพระราชผู้
 ทรงปกครองโดยธรรม/ จาตฺรณโต – เป็นผู้ทรงมีทะเลใหญ่ทั้ง ๔ เป็นที่สุด/ วิชิตาวี – เป็นผู้ชนะวิเศษแล้ว/
 ขนปทถาวริยปุตโต – เป็นผู้ทรงถึงแล้วซึ่งความมั่นคงแห่งขนบท/ สดตฺรตนสมณฺนาคโต. – เป็นผู้มาตาม
 พร้อมแล้วด้วยรัตน ๗ ประการ/ ตสฺสิมานิ – ของพระราชพระองค์นั้น เหล่านี้/ สดต – ๗ ประการ/ รตนานิ
 – แก้วทั้งหลาย/ ภาวนติ – ย่อมมี/ เสยฺยถิ; – ข้อนี้ เป็นอย่างไร ได้แก่/ [๑] จกฺกรตน – จักรแก้ว/ [๒]
 หตฺถิรตน – ข้างแก้ว/ [๓] อสฺสรตน – ม้าแก้ว/ [๔] มณฺนิรตน – มณีแก้ว/ [๕] อิตฺถิรตน – นางแก้ว/ [๖] คห
 ปตฺติรตน – คอหบดีแก้ว/ [๗] ปริณายกฺรตนเมว – ปริณายกแก้วนั้นแล/ สดตม. – เป็นที่ ๗/ ปฐิสทสฺส โข – ที่มี
 เกินกว่าพันพระองค์แล/ ปนสส – ก็ พระองค์นั้น/ [มหาปฐิสสส – ของมหาบุรุษ/ ปุตตา – พระโอรสทั้งหลาย/

ภานติ - ย่อมเป็น/ สุรา - เป็นผู้กล้า/ วีรกรุงปา - เป็นผู้มีรูปที่เป็นองค์ประกอบแห่งกษัตริย์ผู้กล้าหาญ/ ประเสนป
ปมทพนา. - เป็นผู้ทรงย้ายซึ่งกองทัพของพระราชพระองค์อื่น/ โส - พระองค์นั้น/ [มหาปรีโส - มหาบุรุษ]/ อิม
- นี้/ ปฐวี - ซึ่งแผ่นดิน/ สาครปริยนต์ - ที่มีทะเลเป็นส่วนที่สุดโดยรอบ/ อทณฺเฑน - โดยวิธีที่มีใช่อำญา/ อสตุ
เถน - โดยวิธีที่มีใช้ศาสตรา/ ธมฺเมณ - โดยธรรม/ อภิวิชัย - ทรงชนะวิเศษยิ่งแล้ว/ อชฺฌมาวสติ. - ย่อมทรงอยู่
ครอบครอง/ สเจ โข ปน - ก็ถ้าแล้ว/ อคารสฺมา - จากเรือน/ อนคาริย - โดยความเป็นแห่งบุคคลผู้มีเรือนหา
มิได้/ ปพฺพชติ - ย่อมผนวช/ อรหิ - เป็นพระอรหันต์/ โหติ - ย่อมเป็น/ สมฺมาสมฺพุทฺโธ - เป็นผู้ทรงตรัสรู้แล้ว
ด้วยพระองค์เองโดยชอบ/ โลเก - ในโลก/ วิภูฏจฺจโ. - เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นเครื่องเศร้าหมองเพียงดังหลังคาที่เปิด
แล้ว/ อหิ โข - ข้าพเจ้าแล/ ปน - ก็/ ตาต - เน้นพ่อ/ อุตฺตร - ชื่อว่าอุตตระ/ มนฺตานิ - ซึ่งมนตร์ทั้งหลาย/
ทาตา; - เป็นผู้ให้/ ตฺว - เธอ/ มนฺตานิ - ซึ่งมนตร์ทั้งหลาย/ ปฏิกฺคเหตา”ติ. - เป็นผู้รับเฉพาะ”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

๑. พรหมายสูตร ว่าด้วยพราหมณ์ชื่อพรหมาย

[๓๘๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นวิเทหะ พร้อมกับ
ภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป สมัยนั้นแล พราหมณ์ชื่อพรหมายอาศัยอยู่ในกรุงมิถิลา เป็นคนชรา
เป็นคนแก่ เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับจนมีอายุถึง ๑๒๐ ปี นับแต่เกิด รัฐบาลไตรเพท๑ พร้อมทั้งนิ
ษัณฺฑศาสตร์๒ เกฏฺฐศาสตร์๓ อักษรศาสตร์๔ และประวัติศาสตร์๕ เข้าใจตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายต
ศาสตร์๖ และลักษณะ มหาบุรุษ๗ พรหมายพราหมณ์ได้ฟังข่าวว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พระสมณโค
ดมเป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวช จากศากยตระกูล เสด็จจาริกไปในแคว้นวิเทหะพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
ประมาณ ๕๐๐ รูป ท่านพระโคตมุนีมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ๑ เสด็จไปดี รู้
แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึก ได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุ
เป็นพระผู้มีพระภาค๒” พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้ง
สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้วทรงประกาศ ให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามใน
เบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมี ความงามในที่สุด๓ ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและ
พยัญชนะบริสุทธิ บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง”

[๓๘๔] สมัยนั้น มาณพชื่ออุตตระเป็นศิษย์ของพรหมายพราหมณ์ รัฐบาลไตรเพท พร้อมทั้งนิษัณ
ฑศาสตร์ เกฏฺฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เข้าใจ ตัวบทและไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์และ
ลักษณะมหาบุรุษ เวลานั้นพรหมายพราหมณ์เรียกอุตตรมาถามพากล่าวว่า “พ่ออุตตระ ท่านพระสมณโคตม
พระองค์นี้เป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวช จากศากยตระกูล เสด็จจาริกไปในแคว้นวิเทหะพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่
ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ท่านพระโคตมุนีมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระ
ภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ฯลฯ การได้พบ พระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้
เป็นความดีอย่างแท้จริง มาเถิด พ่ออุตตระ เธอจงเข้าไปเฝ้า ท่านพระสมณโคตมถึงที่ประทับแล้ว จงรู้จักพระ
สมณโคตมให้ได้ พวกเราจะรู้จักพระองค์ว่า “กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมที่ขจรไปเช่นนั้นจริงหรือไม่ ท่าน
พระโคตม ทรงเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่” อุตตรมาถามพเรียนถามว่า “ท่านขอรับ ทำอย่างไร ผมจึงจะรู้จักท่านพระ
โคตมว่า “กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมที่ขจรไปเช่นนั้นจริงหรือไม่ ท่านพระโคตมทรงเป็นเช่นนั้น จริงหรือไม่”
พรหมายพราหมณ์ตอบว่า “พ่ออุตตระ พระมหาบุรุษผู้ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ที่ปรากฏ
ในมนตร์ของเรา ย่อมมีคติ ๒ อย่าง ไม่เป็น อย่างอื่น คือ ๑. ถ้าทรงอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้
ทรงธรรม ครองราชย์ โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะแล้ว

มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว (รัตนะ) ๗ ประการ คือ (๑) จักรแก้ว (๒) ช้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว (๔) มณีแก้ว (๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญาหรือศัสตราครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต ๒. ถ้าเสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก พ้ออุตตระ เราเป็นผู้ให้มนตร์ แต่เธอเป็นผู้รับมนตร์”^๕

สรุป

พราหมณวรรคเป็นหมวดที่ว่าด้วยเรื่องของพราหมณ์ โดยชื่อวรรคนี้ตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๑๐ สูตรในวรรคนี้ สาระสำคัญของแต่ละสูตรมีดังนี้

๑. พรหมายสูตร

- ที่มาของชื่อ: ชื่อนี้ตั้งตามพราหมณ์ชื่อพรหมายในกรุงมิถิลา อายุ ๑๒๐ ปี มีความรู้รอบด้าน
- ที่มาของพระสูตร: พระพุทธเจ้าแสดงแก่พรหมายพราหมณ์ที่สวนมะม่วงของพระเจ้ามฆเทวะ
- รูปแบบ: เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ
- ใจความสำคัญ: พรหมายพราหมณ์ส่งอุตตระมาณพไปตรวจดูลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ เมื่อพบเห็นทั้งหมดจึงเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และในที่สุดพรหมายพราหมณ์บรรลุธรรมเป็นพระอนาคามี
- ข้อสังเกต: มีความคล้ายคลึงกับอัมพวัฏฐสูตรในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

๒. เสลสูตร

- ที่มาของชื่อ: ชื่อนี้ตั้งตามพราหมณ์ชื่อเสลในอาปณนิคม
- ที่มาของพระสูตร: พระพุทธเจ้าแสดงแก่เสลพราหมณ์ที่แคว้นอังคตตราปะ
- รูปแบบ: เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบ
- ใจความสำคัญ: เสลพราหมณ์และลูกศิษย์เห็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการของพระพุทธเจ้าและเกิดความเลื่อมใส จากนั้นบรรพชาอุปสมบทและบรรลुเป็นพระอรหันต์
- ข้อสังเกต: พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามความสนใจของผู้ฟังและประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับความคิดเดิมของผู้ฟัง

๓. อัสสลายนสูตร

- ที่มาของชื่อ: ชื่อนี้ตั้งตามมาณพชื่ออัสสลายนในกรุงสาวัตถี
 - ที่มาของพระสูตร: พระพุทธเจ้าแสดงแก่อัสสลายนมาณพซึ่งรับอาสาพาพราหมณ์ ๕๐๐ คนเข้าไปเฝ้าวาทะกับพระองค์
 - รูปแบบ: เป็นการสนทนาแบบถาม-ตอบเชิงโต้วาทะ
 - ใจความสำคัญ: พระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นว่า ความบริสุทธิ์ไม่เกี่ยวข้องกับวรรณะ แต่ขึ้นอยู่กับศีล สมาธิ ปัญญา อัสสลายนมาณพยอมรับและแสดงตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต
 - ข้อสังเกต: ความบริสุทธิ์ของคนไม่ได้ขึ้นอยู่กับวรรณะ แต่ขึ้นอยู่กับความประพฤติ
- นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเนื้อหาจากพราหมณวรรคที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับความรู้และการสนทนาธรรมระหว่างพระพุทธเจ้ากับพราหมณ์ต่าง ๆ โดยเนื้อหาสะท้อนถึงความสำคัญของความรู้และศีลธรรมที่ไม่จำกัดอยู่ในวรรณะใดวรรณะหนึ่ง

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๓-๓๘๔/๔๗๑-๔๗๓.